

ÓDRY DÁNIEL

viaszgyertyakészítő

TEMLOMI ÉGŐSZEREK RAKTÁRA

EGER, Dobó-utca 27.

Templomi viasz oltárgyertyák, csillárgyertyák, díszes, vagy sima húsvéti gyertyák, viaszfáklyák és egyéb templomi égőszerek legszolidabb és legmegbízhatóbb beszerzési forrása. Alapítva 1846.

ÍRÓGÉPEK

propaganda árusítása

Krämer Gyula

cégnél

Felsőmagyarország legnagyobb választékú írógépszaküzletében

MISKOLC, SZÉCHENYI-U. 21. SZ.

Lelkészeknek nagy árkedvezmény!

**IZLÉSES NYOMTATVÁNYOKAT
KÉSZÍT AZ**

**UNIVERSAL
NYOMDAVÁLLALAT**

KFT.

**MISKOLC,
WERBÓCZY UCCA 5.
TELEFONSZÁM: 22.**

A keleti sz. Unio ügye iránt érdeklődők alapos tájékozódást szerezhetnek

dr. SZÉMÁN ISTVÁN prelátus

„AZ UNIONIZMUS”

című művéből, amelyet a bel- és külföldi kritika egyaránt elismeréssel fogadott. Kapható kiadóhivatalunkban

Ára 3 P 50 f.

Petrasovszky Emmánuel

festőművész

Sátoraljaujhely, Molnár István-u. 7.

Oltárképek, sírleplek, zászló-képek, templomfreskó.

KELETI EGYHÁZ

TUDOMÁNYOS ÉS EGYHÁZPOLITIKAI FOLYÓIRAT

SZERKESZTI

SZÉMÁN ISTVÁN dr.

MEGJELENIK HAVONTA,
A NYÁRI SZÜNET KIVÉTELEVEL

SZERKESZTŐSÉG ÉS KI-
ADÓHIVATAL: MISKOLC
HUNYADI-UTCA 3. SZÁM

ELŐFIZETÉSI ÁR ÉVI 6 P.
KÜLFÖLDRE ÉVI 8 PENGŐ

POSTATAKARÉKPÉNZTÁRI
BEFIZETÉSI LAP SZÁMA: 45595.

CIKKEK:

Henkey-Hönig Károly dr.: A római pápai Keleti Intézet.

Szemerszky János: A görög egyház liturgikus ruhái és színei.

Legeza József: Vonások a keleti egyházi zene történetéből.

Galicin Demeter herceg: Miért lettem katolikussá? — Fordította: Szémán István dr.

KRÓNIKA.

IRODALOM.

Acta VI. Conventus Velehradensis Anno 1934. (Ismerteti Szémán István dr.)

ADATTAR.

Régi magyar kolostorok.

KELETI LEXIKON.

Damaszkuszi Sz. János. — Köszön-
tések. — Ötvened.

I. ÉVFOLYAM 4. SZÁM
1934. ÉVI ÁPRILIS HÓ

A CHRYSOSTOMOS-
TÁRSULAT KIADÁSA

Annus I. Nr. 4. — **Ecclesia Orientalis** — Aprilis 1934.

Organum Graeco-Catholicum. — Moderator: Dr. Steph. Szémán
praelatus. — Editur menstrue. — Pretium annuum 8 pengő aurea.
Redactio et administratio: Miskolc, Hunyadi-utca 3. Hungaria.

Dr. Carolus Henkey-Hönig: Pontificium Institutum Orientalium Studiorum
Romanum. — **Joannes Szemerszky**: Ornatus liturgici coloresque eorum in Ecclesia
Graeca. — **Josephus Legeza**: Ex historia musicae Ecclesiasticae Orientalium. —
Princeps Russiae Demetrius Galicin: Cur factus sum Catholicus?

CHRONICA.

LITTERATURA. Acta VI. Conventus Velehradensis.

DOCUMENTARIUM.

LEXICON ORIENTALE. S. Joannes Damascenus. — Salutationes liturgi-
cae. — Tempus S. Quinquagesimi.

1re Année. Nr. 4. — **Eglise Orientale** — Avril 1934.

Organ grec-catholique. Redacteur: Mgr. Dr. Étienne Szémán
praelat. — Parait chaque mois. — Prix. 8 pengő d'or par an.
Redaction et Administration: 3. rue Hunyadi, Miskolc, Hongrie.

Dr. Charles Henkey-Hönig: L'Institut Oriental Pontifical à Rome. — **Jean Sze-
merszky**: Robes et couleurs liturgiques de l'Église grecque. — **Joseph Legeza**:
Passages dans l'histoire de la musique de l'Église Orientale. — **Prince Demeter
Galicin**: Pourquoi me suis-je fait Catholique? Traduit par Mgr. Dr. Étienne Szémán.

CHRONIQUE.

LITERATURE. Acta VI. Conventus Velehradiensis Anno 1934.

DOCUMENTS: Anciens monastères hongrois.

LEXICON ORIENTALE.

I. Jahrgang Nr. 4. — **Orientalische Kirche** — April. 1934.

Griechisch-katholische Zeitschrift. — Redacteur: Praelat Dr.
Stephan Szémán. — Erscheint monatlich. — Preis: 8 gold. Pengő
jährlich.

Redaction und Administration: Miskolc, Hunyadi-Strasse 3. Ungarn.

Carl Henkey-Hönig: Das Päpstliche Orientalische Institut in Rom. — **Johann
Szemerszky**: Die liturgischen Kleider und Farben der griechischen Kirche. —
Joseph Legeza: Motiven aus der Geschichte der orientalischen kirchenlichen Mu-
sik. — **Princ Demeter Galicin**: Warum ich katholisch wurde? Übersetzt v. dr.
Stephan Szémán.

CHRONIK.

LITERATUR. Acta VI. Conventus Velehradensis Anno 1934.

DOCUMENTLEN: Alte ungarische Klöster.

ORIENTALISCHES LEXICON. —

A római pápai keleti intézet

I.

Kelet és Nyugat egységének jelképezésére, a Szent Péter bazilikában tartott pápai nagy misén a szent leckét mindig latinul és görögül éneklik. Sajnos ez az egység még nem teljes. Keresztények milliói várják még a nagy pillanatot, mely hivatva van eltüntetni a nagy keleti schizma utolsó nyomait. Ilyen körülmények között Krisztus helytartója nem elégedhetik meg az óhajtott egység szimbolizálásával, nem maradhat meg a puszta jóakarathnál, hanem kell keresnie azokat az eszközöket, melyek az egység megteremtésére vezetnek.

Mindnyájan tudjuk azt jól, hogy az egyesülés legnagyobb akadálya a kölcsönös megismerés hiánya és az ebből eredő bizalmatlanság egymás iránt. A pápák a keleti nagy egyházszakadás óta mindig aggódó figyelemmel kísérték a keleti egyházak sorsát.¹⁾

V. Kelemen a viennei zsinaton 1312-ben elrendeli, hogy az akkori leghíresebb egyetemeken, Párisban, Oxfordban, Bolognában és Salamancában 2—2 tanárt alkalmazzanak a keleti nyelvek tanítására, hogy legyenek szakképzett ismerői a keleti egyházak belső világának. A XVI. század vallásos megújulása új utakat mutat. A Rómában alapított Collegium Germanicum Hungaricum mintájára egymásután létesülnek az örök városban a keleti egyházak nemzeti kollegiumai. 1577-ben görög, majd maronita, 1847-ben rutén, 1883-ban örmény kollégium létesül. Később alakul az arab, a bulgár és az aethiop kollegium, nem is szólva az összes missziós országokat felölelő Propaganda Fideről. Az új út a tridenti zsinaton hangsúlyozott papnevelés útja. De az irány még egyoldalúnak nevezhető. Rómába vonzza Keletet, hogy megismerje a latin egyházat.

A XIX. században, hogy ellentéttel mutassak rá a fejlődésre, Nyugat indul meg Kelet felé. 1846-ban a jezsuiták megalapítják Beirutban az első orientális szemináriumot, majd az ottani egyetemen az orientális fakultást. Az Assumptionisták Kadi Köiben, a régi Chalcedon helyén, Konstantinápolyal átellenben létesítettek hasonló intézményt, s megindítják az első egyházi keleti folyóiratot „Echo d'Orient” címmel. Így érett meg lassan a Keleti Intézet gondolata. Aber man wünschte, dass der Hlge Stuhl sich der Frage annehme, und verlagte

¹⁾ A kis történelmi összefoglalást Prof. Dr. P. Hemman Emil Das Päpstliche Orientalische Institut in Rom. c. tanulmánya alapján hozom v. ö. Osteurope. 6. (1931) 250—258. l.

in Rom, im Mittelpunkt der Katholischen Kirche ein wissenschaftliches Institut für die orientalischen Kirchen zu besitzen.²⁾

A beiruti és kadikői szép kezdeményezések után a keleti egyházzal való egység gondolata harcosainak nem kellett sokáig várniok. A Szentszék is elérkezettnek látta az időt, hogy maga vegye kezébe az ügy intézését. XV. Benedek pápa 1917 május 1-én „Dei providentis arcano” kezdetű motu proprio-jaival megalkotja a keleti kongregációt, melynek elnökségét magának tartja fenn. Pár hónappal később az új kongregáció munkája megtermi első gyümölcsét. 1917 okt. 17-én az „Orientis Catholici” kezdetű motu proprio elrendeli a keleti intézet felállítását, melynek hivatalos latin címe „Pontificium Institutum Orientalium Studiorum.”

A pápai rendelet körvonalazva a intézet feladatát, rámutat a keleti kérdés megoldásának kulcsára. Hogy a szeparáció máig is fennáll, annak legfőbb oka a kölcsönös megismerés hiánya. Ezért tehát a keleti intézet célja:

1. Tárgyilagos, minden részrehajlás nélküli tudományos kutatás.
2. A kutatás eredményeinek az egész nyugati és keleti kereszténységgel való megismertetése. Ezért a Szentatya felhívja az összes püspököket, hogy legalább egy papot küldjenek a keleti intézetbe, hogy így minden egyházmegyének legyen a keleti kérdésekben tudományosan képzett papja.
3. A tárgyilagos és nem apologetikus jellegű irány lehetővé teszi a nem egyesült keleti egyházak számára, hogy Rómában tanulmányozhassák a keleti kérdést s közben megismerhessék a nyugati egyház szintje jó akaratát.
4. A katolikus keletnek megadja az eddig nélkülözött központi főiskolát, hogy egyházuk liturgiájuk dogmatikáját, lelkiségük történetében tudományos kiképzést nyerhetnek.
5. Megadja a Szentszék számára a lehetőséget, hogy a keleti kérdésekben alaposan képzett személyekkel intenzívebben foghasson az égető probléma megoldásához.³⁾

XV. Benedek korszakalkotó műve gyönyörű fejlődésnek indul. 1918 dec. 2-án P. Delpuch fehér atyát bízza meg az intézet vezetésével. Különböző rendekből nagy nevű tudósokat hívnak meg tanároknak. Ildéfons Schuster, a mostani milánói kardinális, Jugie, Souarn, Vailhé, Spacil de Jerphanion, Guidi Mercati az intézet első tanerői. Székháza a szent Péterhez közeli Scossa Cavaalii téren levő „Ospizio dei Convertendi” (a megtérők otthona).

1920 jan. 17-én Ild. Schuster elnöksége alatt a „Quod nobis in condendo” kezdetű pápai breve megadja az intézetnek a jogot a doktori cím ajándékozására.

1922 szept. 14-én XI. Pius pápa látva a nem egységes vezetésből különösen a megfelelő tanerők utánpótlására háramló veszélyeket, az intézet vezetését a jezsuitákra bízza és új elnökévé d'Herbigny Mihály

²⁾ I. m. 251. l.

³⁾ Az intézet célját bővebben kifejti P. Herman idézett cikke.

S. J.-t nevezi ki. A Jézus Társaság vezetése alatt az intézet új székházat nyer a szintéz a jezsuitákra bízott Instituto Biblico-ban. Bár itt a Biblicum kitűnő szakkönyvtára sokban megkönnyítette a orientális kérdések tanulmányozását, mégis csakhamar kitűnt egy speciálisan az orientalis kérdésekre vonatkozó könyvtár összehozásának szükségessége. 1923-ban A Szentatya külön bizottságot küldött ki keletre a szükséges könyvek s gyűjtemények beszerzésére.⁴⁾

Még ugyanebben az évben megindul az intézet tudományos folyóirata, az „Orientalia Christiana”, melynek főmunkatársai Spacil, Gordillo, Hoffman, Hausherr, Schweigl, D'Herbigny és az intézet többi tanárai. Egy évvel később az örvendetesen fejlődő intézet kiterjeszti érdeklődését a nem keresztény keletre is, külön tanszéket állít fel az izlám tanulmányozására. Példátlan újítás, pápai egyetemen tanszék a mohamedán vallás számára! Tanárul a Párisban konvertált, már mohamedán korában izlamológiával foglalkozó Monsgr Mullát hívták meg.

1926-ban XI. Pius pápa az Esquilinuson a „Maria Maggiore” melletti elhagyott antoniánus kolostort ajándékozta a keleti intézménynek, mely ezáltal külsőleg is teljes önállóságot nyer. Itt rendezik be a keleti bizottság által összevásárolt kb. 35.000 kötetre rugó könyvtárát, melynek minden tekintetben modern belső berendezését egy gazdag spanyol hölgy, Donna Victorina de Larringa nagylelkű ajándéka tette lehetővé. 1930 okt. 14-én nyílik meg az új könyvtár, mely felöleli a keleti kérdésekre vonatkozó szakirodalmat, természetesen egyre dolgoznak tovább kiépítésén.

1928 szept. 28-án jelenik meg az „Orientalium Rerum” kezdetű pápai körlevél, mely az új alkotásra felhívja a püspöki kar figyelmét s megismerteti az egész kereszténységgel a keleti intézet céljait és jelentőségét. A még ugyanazon hónapban megjelent „Quod maxime erat in votis” kezdetű motu proprio új szervezetet ad az intézetnek. A rendelet legjelentősebb újítása a jezsuiták gondjaira bízott három nagy jelentőségű pápai tudományos intézet a Gregorián egyetem, a Biblikus Intézet és az Orientalis intézet szoros kapcsolatának megteremtése. Szükséges volt ez a tanerők szempontjából is, hogy az intézetek kölcsönösen kiegészíthessék egymást és nagyon hasznos a hallgatókra nézve, kiknek most az új tanulmányi rendelet által előírt speciális cursusok kiválogatásában sokkal tágasabb tér nyílik egyéni, sokoldalú érdekeltségük kielégítésére.

Ezzel befejezést nyert a keleti intézet történeti fejlődése. De csak egyelőre. Az izlamologiai tanszék csak első lépését jelenti egy új fejlődési lehetőségnek. Ha a most tavasszal Mussolini által létrehozott olasz keleti intézet nagyobb mértékben fog messze keletről hallgatókat vonzani az örök városba, akkor a nápolyi Keleti intézet előtt is új perspektívák fognak megnyílni.

⁴⁾ A gyűjtő útról érdekes beszámolót írt P. Korolevszky Stoudion-ban (1927, 74—78. l. és 123—37. l.) Ungváron és Eperjesen is megfordult gyűjtő munkájában a francia származású tudós (Charlerois). — Szerk.

II.

A keleti intézet jelen szervezete és tanulmányi rendje vázlatosan a következő: Az intézet nagy kancellárja Bisleti card., a szemináriumok és egyetemi tanulmányok szent kongregációjának prefektusa. A helyettes nagy kancellár a Jézus Társaság generálisa, P. Ledochowski Wladimir. Tiszteletbeli elnök D'Herbigny püspök, kit a Szentatya 1929-ben az oroszországi bizottság elnökévé nevezett ki. Azóta az intézet elnöke Herman Emil S. J. A tanulmányi ügyekben mellette áll az ú. n. consilium academicum, a ház ügyeinek pedig a consilium administrativum viseli gondját.

A mindenkori elnököt a jezsuita generális indítványára a Szentatya nevezi ki.⁵⁾ Ugyancsak ő hívja meg az elnök indítványára a tanárokat. Ma az intézet 19 tanárral dolgozik, kik közül többen, mint már fentebb jeleztem, tulajdonképen a Gregoriána és a Biblicum kötelékébe tartoznak, de egyszersmind rendes tanárai a keleti intézetnek is. Ez mutatja a fentebb vázolt egyesülés jelentőségét. Neveiket azt hiszem szükségtelen felsorolnom, hiszen, aki a keleti kérdéssel komolyan foglalkozik, az *Orientalia Christiana* tanulmányai révén már régi ismeretségben áll velük.

Annál inkább fog bennünket a tanulmányi rend érdekelni. A „*Deus scientiarum Dominus*” kezdetű apostoli constitutio 31. cikke értelmében a teljes kurzus 3 évig tart, leszámítva a doktorátushoz szükséges negyedik évet. A hallgatók közt 3 kategóriát különböztet meg. Rendes, rendkívüli hallgatókat és vendégeket. A rendes hallgatók az előírt két év filozófia és 4 év theologia elvégzése után vétetnek föl. Követik az intézet előírt tanrendjét és elnyerik a megfelelő akadémiai grádusokat. A rendkívüli hallgatók csak egyik vagy másik tárgyat hallgatják, de az elvégzett anyagból rendes vizsgát tesznek. A vendégek nincsenek vizsgára kötelezve. Itt megjegyzem, hogy hallgatók lehetnek laikusok, sőt másvallásuak is.

Az intézet tantárgyai a következők: Összehasonlító dogmatica, felöleli a szoros értelemben vett dogmatikán kívül a keleti dogma történetét és a keleti aszkétikát és misztikát is. (P. Gordilla, P. Hausherr, P. Tyszkiewicz.) Keleti patrologia (P. Ortiz de Urbina). Keleti egyházjog (P. Herman). Keleti liturgia (P. Hanssens, P. Raes). Keleti egyháztörténet (P. De Jerphanion, P. Ledit, P. Hofman). Keleti archaeologia, keresztény (P. De Jerphanion). Bevezetés a keleti kereszténység tanulmányozásába (P. Raes). Különböző keleti nyelvek (P. Mattern, P. Zorell, P. Simon, Monsgr. Balan). Keleti palaeographia (P. Hofman, Volkonsky herceg, P. Power, Monsgr. Mulla). Különböző ú. n. Institutiones, így keleti egyháztan (P. De Jerphanion). Izlámologia és mohamedán misztika (Monsgr. Mulla).

⁵⁾ V. ö. *Acta Pontificii Iustitui Orientalium Studiorum*, Roma, 1933. A Keleti Intézet értesítője.

⁷⁾ A jezsuita rend szokásától eltérőleg, az elnök hivatala nincs időhöz kötve.

A tanulmányi rend így osztja fel a három éves kurzus anyagát: *I. ÉV: Főtárgyak.* Dogmatica comparativa (heti 2 óra); Keleti patrologia (heti 1 óra); Keleti liturgia (heti 1 óra, a második félévben heti 2 óra); Keleti egyház-történelem (heti 2 óra); Keleti egyház jog (heti 2 óra, a második félévben heti 1 óra). *Melléktárgyak:* Bevezetés a keleti tanulmányokba (heti 1 óra); Keleti archaeologia (heti 1 óra); Egy keleti nyelv (heti 2—3 óra).

A *II. és III. év* három irányban (sectio) speciálizálódik. A második évben sectioja főtárgyain kívül mindenki köteles heti két órát felvenni egy másik sectio főtárgyai közül és heti 3 órát a melléktárgyakból. A harmadik év a saját sectio főtárgyain kívül heti egy órát vesz föl egy másik sectio főtárgyiból és még heti egy órát a melléktárgyakból. A három sectio tárgyai így oszlanak meg:

a) Theologia sectio. *Főtárgyak:* Dogmatika comparativa (heti 2 óra); Keleti patrologia (cursus specialis⁸⁾ heti 2 óra). *Melléktárgyak:* Keleti aszkétika és misztika (heti 1 óra); Egy keleti nyelv (heti 2—3 óra.) *Különleges tárgyak* heti 2 óra).

b) Liturgikus és kánonjogi sectio. *Főtárgyak:* Keleti jog (cursus specialis heti 2 óra, 3 féléven keresztül); Keleti aszkétika és misztika (heti 1 óra); Keleti liturgia (cursus specialis, heti 2 óra, 3 féléven keresztül). *Melléktárgyak:* Keleti egyháztörténelem, vagy Izlamologia (heti 1 óra); Egy keleti nyelv (heti 2—3 óra). *Különleges tárgyak* (heti 2 óra).

c) Egyháztörténelmi sectio. *Főtárgyak:* Keleti egyháztörténelem (cursus specialis, heti 1 óra); Keleti archaeologia (heti 1 óra); Keleti egyháztan vagy Izlamologia (heti 1 óra). *Melléktárgyak:* Keleti paleografia (heti 1 óra); Egy keleti nyelv (heti 2 óra). *Különleges tárgyak* (heti 2 óra).

A tanulmányok nyelve latin.

A vizsgák is kétfélék, rendes vizsgák minden egyes tárgyból és az akadémiai grádusokhoz szükséges különleges vizsgák. Így a licenciátusi vizsgához szükséges egy írásbeli dolgozat és egyórás szóbeli vizsga a megfelelő sectio főtárgyaiból. A doktorátusi vizsgához szükséges egy tudományos értekezés, egy szóbeli vizsga egy bizonyos számú tételből vagy pedig valamilyen témáról tartott próbaelőadás, utána ünnepélyes keretek közt folyik le az értekezés megvédése.

Még befejezésül közlöm az utolsó három év rendes hallgatóinak statisztikáját, mely lassú, de határozott emelkedést mutat föl:

1929—30: 22,

1930—31: 24 és az

1931—32. iskolaévben pedig 28 rendes hallgatója volt az intézetnek.

A Szentatya örömmel nézi a haladást. Tavaly márc. 19-én külön kihallgatáson fogadta a Keleti Intézet növendékeit és tanárait. Beszédjében kifejezte örömét a hallgatók száma és a képviselt sok nemzet fő-

⁸⁾ Azaz nem egyezik az első év patrologiájával, mely általánosabb jellegű.

lött.⁹⁾ Ismételten hangoztatta a keleti tanulmány fontosságát, mely keresi az eszközöket Isten országának kiterjesztésére, megszilárdítására, egységének megteremtésére, különösen ott keleten, hol a megváltásunk bölcsője ringott, ott keleten, hol most a hívő sereg sokkal bővebben veszi ki részét a szenvedésből, mint a megváltás örömeiből.

*

Rómában a legnagyobb Mária templom karcsú tornyának tövében húzódik meg a Keleti Intézet. Talán ez is a Gondviselés műve, mintha csak figyelmeztetni akarna, hogy Kelet és Nyugat Krisztus misztikus testében egy anyának szülöttei. Ez a két kapocs mindig megmaradt közöttünk Krisztus teste és vére, az Oltáriszentságban mindennapi eledelünk és édesanyánk iránt táplált meleg szeretetünk. Krisztus vére lüktetve, zúgva járja át szívünket és húz, vonz egymás felé, napsugárba öltöztet, csillagkoronás nagyasszonyunk pedig mint a béke szivárványának ragyogó hídja borul fölénk, mintha csak kitárná karját meleg ölelésre...

Henkey Hönig Károly dr.

⁹⁾ Sajnos a Keleti Intézetnek még nincsen egy rendes magyar hallgatója sem, a vendégek között is egyedül képviselem Magyarországot. Pedig mennyire szükséges volna, hogy legyen valaki, ki által az otthoni sok reményre jogosító szép kezdeményezések, komoly törekvések összeköttetést nyernének Rómával. P. Herman a Keleti Intézet elnöke külön kifejezte előttem e fölötti sajnálkozását. Mióta P. Jávorka, az orosz kollegium volt rektora elment Rómából, nincs senkijük, ki legalább értene magyarul.

A görög egyház liturgikus ruhái és színei

Egyházi (liturgikus v. templomi) ruháknak azon ruhákat nevezük, melyeket a papság az istentiszteletek nyilvános végzésénél használ. Ezen ruháknak anyagát, színét egyházi előírások állapítják meg és használatbavétel előtt az Euchologion (szerkönyv) előírásai szerint meg is áldatnak.

Az első három században a papság rendes ruházata nem különbözött a világiak öltözékétől és külön templomi ruhákat is csak N. Konstantin császár idejében kezdtek nyilvánosan használni, kinek uralkodása fényes korszakot jelent a kereszténység számára. Az első három században az istentiszteleteket rendes világi ünneplő ruháikban végezték a keresztény papok.¹⁾ A Didaché nem említi, az Apostoli Constitúciók sem sorolnak föl külön egyházi ruhákat. A későbbi Korban, a VIII. században III. István pápa megtiltotta, hogy a templomi ruhákat házi használatra is igénybe vegyék a papok, ellenben elrendelte, hogy azok csak a templomokban használandók.²⁾

Az egyházi ruhák mai formájukban századok folyamán alakultak ki, egyes darabok eredete azonban még a pogány és zsidó templomi öltözékekre emlékeztet. „Isten a tévelygők üdvéért megengedte, hogy őt hívei azon szertartásokkal tiszteljék, melyekkel a pogányok bálványait tisztelték, azokon csupán kissé javítván, hogy így gyermekeiket régi szokásaikból a magasabb eszmék körébe fölemelje.”³⁾

Tekintsük át röviden az egyházi (templomi) ruhákat, hogy azoknak színét is megtárgyalhassuk.

a) *Szticharion*. Általános papi öltöny. Fehér színű. A latinok albának nevezik. Lenből készítenéd. Germanus konstantinápolyi patriarcha magyarázata szerint fehér színe a tisztaságot és ártatlanságot jelképezi. A diakonusok (szerpapok) a sztichariont régebben térdig érő formában viselték, míg a presbyteri és püspöki szticharion bokáig érő volt. Erre vették föl a diakonusok a horariont, mely mintegy 3 m. hosszú, tenyérszélességű stólaszerű szalag, gyapjuszövetből, vagy selyemből, hímzett keresztekkel.

b) Később, nyugati hatás alatt a gör. egyházban is több helyen meghonosodott a *dalmatika*, melynek szabása azonos a latinokéval. Régi

¹⁾ Balugyánszky: Egyházi történet 266. old. Kassa, 1847. Hefele—Knöpfler: Egyháztörténet 173. old. Magyar kiadás.

²⁾ Dr. Suba Gy.: Pastoralis 50 old. kéziratként kiadott gépírási mű. Orosz nyelven 1902., magyar nyelven 1915. Ungvár.

³⁾ Chrysostomus szavai. Dr. Ackermann Péter bécsi egy. tanár: Bibliai Régiségtan. 302. old. Kiadta magyar nyelven Gebé Andor ungvári theol. tanár 1899.

képeinken a diakonusok szticharionra fölvelt horarionnal vannak ábrázolva.

c) Az *epimanikiákat* (kézelőket) Balsamon is említi. Eredetileg a patriarcha öltöneihez tartoztak.

d) A *vállkendő* a szticharion anyagával azonos és fehér színű. Nyugati eredetű. Nálunk leginkább a rutén egyházmegyékben használják. Az üdvözítő határtalan türelmét szimbolizálja.

Áldozópapi öltönyök a vállkendőn és szticharionon kívül a következők:

a) Az *öv* (zone) mindig a phelonion színében és anyagából készül. A legősibb ruhadarab. A zsidóknál és pogányoknál is használatos volt. Régen szőr, vagy selyem anyagból készült.

b) A *phelonion* vagy palást is a legősibb ruhadarabok közül való. Keleten — állítólag — mint közviselet egykorú a kereszténységgel. Régen zárt, harangalakú volt, mint a latinok kazulája. Chrysostomus, Gergely és Izidor említik. Germanus, konstantinápolyi patriarcha szerint a phelonion azt a bíborvörös palástot jelképezi, amelybe az üdvözítőt Pilátus öltöztette. Chrysostomus értelmezése szerint az örök igazságra és lelki szabadságra emlékeztet.⁴⁾ A phelonion püspöki öltöny is volt és sok keresztet himeztek reá, ezért polystaurion is volt a neve. Erről tesznek bizonyosságot a keleti, ill. görög ritus és jog nagy ismerői és magyarázóí, Balsamon, a konstantinápolyi patriarchalis egyház nomophylax és chartophylax főpapja, később antiochiai patriarcha, majd Zonaras tudós szerzetes a glyceriai rendházban, továbbá Thessaloniki Simeon.⁵⁾

A phelonion nálunk jelenleg orosz formában használatos, mely elől mellig ér, oldalt leomlik némi kivágással.

c) Az *epitrachelion* (nyakra-öltő). Első említések csak a VI. századból vannak róla. Hasonló az efódhoz, melyet az ó-szövetségi pap vállára akasztott. E ruhadarab nélkül jelenleg áldozópapi ténykedés nem végezhető.⁶⁾

Püspöki ruhadarabok:

a) *Szakkosz*, hasonlít az ó-szövetségi főpapi efódhoz,⁷⁾ mely két félből állott, ezek egyike elől, másika hátul függött, vállszallagokkal összekötve, ujja nem volt, továbbá a görög császári köntöshöz. Ilyen szabású császári köntössel ajándékozták meg a bizanci császárok a konstantinápolyi patriarchát. Később több metropolita is megkapta ezt az öltönyt és lassan elterjedt a görög egyházban. Ma szokásjog alapján minden püspök viseli, azonban a lemergi főegyházmegyében csak maga a metropolita hordja a szakkoszt, a püspök csak pheloniont, ill. polystauriont viselhet.

b) *Omophorion*. Ezt Tertullianus pallium, Nazianzi Gergely pedig „hieré sztole” (szent ruha, szent dísz) néven említik. Ez is a konstan-

⁴⁾ V. ö. Dr. Suba Gy. i. m. 54.

⁵⁾ Dr. Suba u. o.

⁶⁾ V. ö. Dr. Suba Gy. i. m. 53. old.

⁷⁾ Dr. Ackermann P.: i. m. 298. old.

tinápolyi császárok díszruhája volt s elsőnek egyik jeruzsálemi püspök nyerte el kitüntető ajándékkul N. Konstantin császártól.⁸⁾ Körülbelül 3 m. hosszú, arasznyi szélességű selyemszövet, díszes hímzésekkel és képekkel. A püspöki méltóság terhét, Krisztus igáját jelzi.

c) *Epigonation*. Népszögletű, másfél arasznyi szövettábla, ráhímzett Jézus képpel vagy kereszttel. Ez a csipő táján van egy zsinórral a szakkoszhoz erősítve és a jobb láb külsején csüng. Jelképezi a kardot, a bátorságot a hitvédelemben. Egyes kiváló és magasabb állású papoknak kitüntetésképen szokták adományozni a püspökök. A püspökök egyik szögletére kötött zsinóron, a presbyterek két szögletre kötött zsinóron viselik az epi- v. hypogonationt. A görögök (hellének) archimandritái és a lebergi főegyházmegye három első kanonokja is viselik.⁹⁾

d) *Mitra*. (Korona). Ez fejdísz és isteni félelem koszorújának (sztefanosz) is nevezik. Alapja az ó-szövetségi főpap fejdíszé lehet. Jelképezi az Üdvözítő zárt töviskoronáját, de egyben a királyi méltóság jelvénye is. Nyomai már az I. századból vannak. A VI. században már díszítik, különösen a négy evangélista képével.¹⁰⁾ (Dr. Mihályfi szerint a görög egyházakban mitrát a XV. század elején még nem használtak.¹¹⁾

Nem tartoznak ugyan az egyházi ruhák színének kérdéséhez a többi liturgikus ruhadarabok, de felsoroljuk azokat.

a) *Mandiász*. Nagy, nyitott, hosszú, földre omló köpeny, melyet a püspökök, metropoliták ünnepélyes megjelenéskor, a templomba vonuláskor viselnek. Rendesen sötét violaszínű, vörös erezéssel. A papok közpalástja fekete, a főesperesek és kanonokoké szintén az elől széles vörös szegéllyel.

b) *Melldísz* (sztavrosz) v. panagion). Aranykereszt láncon v. éremszerű képdísz, enkolpionnak is nevezik. A görögkeletieknél az archimandriták, egyes kiváló protopopák is viselik. Az unitusoknál csak praelatusok és prépostok.

c) A *pásztorbot* eltérő a latinokétól. Két egymásra néző kígyófej között kiemelkedik a kereszt.

d) *Gyűrűk* használata a gör. keletieknél tilos. Az unitusok használják a latinok példájára, de ez is csak a VII. századtól igazolható szokás.¹²⁾

A görög liturgikus öltözékeknek színéhez Mihályfi a következő megjegyzést fűzi: „A görögöknél a liturgikus ruhák színét illetőleg nincs semmi szabály, úgyhogy minden szín használható minden ünnepen, sőt ha több pap együttmiséz, lehetséges, hogy fehér, sárga, vörös, kék, arany, zöld felonionokban legyenek. Az sem szükséges, hogy a

⁸⁾ Dr. Suba: i. m. 53.

⁹⁾ Dr. Suba Gy. i. m. 55.

¹⁰⁾ Dr. Suba Gy. i. m. 56.

¹¹⁾ Dr. Mihályfi: A nyilvános istentisztelet 286. old.

¹²⁾ Hefele—Knöpfler i. m. 74. old.

segédkezők és a miséző ugyanazon színű ruhában legyenek”, stb. Ezen állítások túlzottak és tévesek.

Az egyházi ruhák színe a IX. századig az egész egyházban¹³⁾ kizárólag fehér volt. Vörös, fekete és zöld meg viola színek csak későbbben, a XIII. század körül kerültek használatba a latin egyházakban.

A görög egyházi könyvek közül némelyek a IX. században irattak meg terjedelmesen és rendszeres énekekkel és szertartásokkal. Majd a könyvnyomtatás behozatalával jelentkezett nagy elterjedésük és használatuk. A könyvek kezeléséhez kulcsot is szerkesztettek, ez a tipikon, mely magában foglalja mindazon szabályokat, amelyek a többi könyvekben foglaltatnak s amelyek szerint az istentiszteleteket végezni kell. Neve szabályt, alakot jelent. Ezen könyvek utasításokat adnak arra is, hogy az egyes istentiszteletek végzésénél mely ruhákat kell felöltetni és milyen színű ruhák használhatók.

A görög templomi könyvek, ezek nyomán a tipikonok is világos (fehér), bíborvörös és fekete színű ruhákról írnak. A fehéret használta a görög egyház rendszerint, mondhatjuk másfél ezer évig, majd nagybőjtben a bíborvöröset. A gyászmiséknél és felnőttek temetésénél több helyen általános lett a fekete színű ruha. Általában ezen előírás és gyakorlat szerint vannak templomaink most is fölszerelve. A világos színben van némi eltérés, ami az anyag mintáiból és szövéséből adódik. Olyan egyházi approbációkról, amelyben a három fölsorolt színeken kívül másféle szín is elrendeltetik, nem tudnak a tipikonok. Akad ugyan itt-ott zöld, viola és kék ruha is, ezek a latin egyház gyakorlata alapján jutottak szerephez. Pelles azt állítja, hogy a galíciai gör. szert. ruténeknél a pünkösöd ünnepén zöld ruhák használatosak.¹⁴⁾ Az is igaz, — amint látni fogjuk — hogy a gör. egyházban általánosan elfogadottnak mondott fehér (világos), vörös (bíbor) és fekete színeket nem mindenütt egyformán használják.

Thessalonikiai Simeon említi: „Quid tibi volunt alba Pontificis ornamenta et quid rubra per Quadragcsimam denotant?” Felelet: „Alba sunt illa propter gratiae puritatem et lucem, saepius autem ieuniorum tempore assumuntur purpurea, eo quod peccatores oporteat lugere et propter occisum pro nobis Jesum Christum” Goar, Euchologion Graecorum I. c. pag 59.¹⁵⁾

Mindezeket így találjuk ma is. Az általános gyakorlat az, hogy bíborvörös ruha használatos a bőjti időkben és bőjti jellegű ünnepeken s a vértanúk ünnepein. Fekete színű ruhákat csak a gyászjellegű szertartásoknál használunk, de ezt sem mindenütt és nem egyformán, erre vonatkozólag a tipikon előírásai is eltérőek. A helléneknél, bulgároknál, nagyrészt a szerbeknél is, főleg falvakon fehér színben temetnek.

¹³⁾ Dr. Hefele—Knöpfler 174. old. V. ö. Kramp: Uessliturgie und Gottesdienst III. 148. old.

¹⁴⁾ Pelles: Boh. Pasztörszkyje sztr. 387. V. ö. Halicini na Sosestviye svjataho Ducha upotrebl'ajutsja zelenyja rízy.

¹⁵⁾ Dr. Mikita: Rukovodstvo cerkovnyj tipikon 284. old.

a románoknál kéken és vörösben s csak az aggastyánokat feketében. A szerb nagy tipikon a nagypénteki temetési vecsernyét az ungvári minta szerint rendeli feketében végezni, továbbá nagyszombaton a misét evangéliumig,¹⁶⁾ továbbá a parasztász és pannychidákra is, ok a premysli tipikon a nagypénteki vecsernyére fekete v. vörös ruhát rendel ... oblacitsja jerej vo cernija ili cervenija rizey.¹⁷⁾ A lemergi liturgikon ezen alkalomra a 296. oldalon a következő módon rendelkezik: „Vo pjatok ze sej na večerni ... nastojatel' doblacitsja vo svoja svjascennija odezdy i vo felon bachranj”. (Bíbor-vörös.) Galiciában állítólag minden felnőtt temetését is bíborvörösben végzik a fényes héten kívül.

A románoknál az ú. n. Pravila (Directorium Legis) 59. glávája (Caput,) a következőket rendeli: „Ornatus sacer sacerdotis sit rubri coloris, qui designat cruentem Christi sacrificium”.¹⁸⁾ Ezt úgy vélem értelmezni, hogy az általánosan uralkodó fehér színű egyházi ruhán kívül vörös templomi ruhának is kell lenni minden templomban. Fekete színű ruháról nem szól a Pravila. Valószínű, hogy az Unió előtti időkben nem is használták a görög szert. egyházakban.

Húsvét vasárnapjától Tamás vasárnapjáig minden tipikon fehér ruhát ír elő mindenféle szertartások végzésénél. A szerb tipikon egész Mennybemenetel (Áldozócsütörtök) ünnepéig rendeli a fehér szín kizárólagos használatát.¹⁹⁾

Az eddig közlöttekben is kitűnik, hogy a görög szert. egyházakban a templomi ruhák színe az ünnepi időszakokkal és böjti idővel kapcsolatos. Azonban a böjtök vasárnapjai és szombatjai (még nagyböjtben sem, nagyszombatot kivéve) nem számítanak böjti napoknak és a régi előírások szerint misét csak ezeken a napokon kellene végezni.

A görögöknél (hellének) a konstantinápolyi tipikon szerint a nagyböjtben most is csak szombat és vasárnapokon van sz. mise. és Jézus fogantatása ünnepén, március 25-én.²⁰⁾ A többi napok liturgia nélküliek (aliturgeti) s azokon legfeljebb csak előremegszentelt miséje végeztetik.

A ruténeknél a nagyböjtben minden szerdán és pénteken, valamint a nagyhét első három napjára rendelik a tipikonok az előremegszentelt misét végezni.²¹⁾ A ruha színe vörös.

A szerbeknél és schizmatikus románoknál nagyböjtben az ősi görög szokás van érvényben. Szombatokon és Virágvasárnapon Chrysostomos miséjét, nagyszombaton és vasárnapokon Sz. Bazil miséjét végzik *fehér* ruhában. Az előremegszentelt miséjét már a vajhagyó vasárnap utáni héten kezdik, de a vajjas heti szerdán és pénteken csak

¹⁶⁾ Vaszilije Nikolajevics: Veliki tipik 4. old.

¹⁷⁾ Typikon (Ószláv) Doszkovszky szerkesztése: Premysli kiadvány 239—240. old.

¹⁸⁾ Papp—Szilágyi: Enchiridion Iuris Ecclesiae Orientalis Catholicae. 76. old.

¹⁹⁾ Vaszilije Nikolajevics: Velikij tipik 5. old.

²⁰⁾ Nilles: Heortologion II. 251—252.

²¹⁾ Dr. Mikita.: i. m. 174. old. és Premysli tipik: 238. old.

abban az esetben végeznek liturgiát, ha a „találkozás” (Gyertyaszentelő B. A.) ünnepe esik e napok valamelyikére. Ugyanez áll a nagybójt hétfői, keddi és csütörtöki napjairól is, továbbá karácsony és vízkereszt vigiliájáról, mikor maga az ünnep vasárnapra vagy hétfőre esik és a királyi imaórák pénteken végeztetnek.²²⁾

Sárga és kék ruha nem is említetik a görög szert. könyvekben. A latin egyházban öt liturgikus szín van: fehér, vörös, zöld, viola és fekete. A sárga és kék színre tiltó rendelkezést adott ki a S. Congregatio 1839. évben.²³⁾ Azonban az égkék egyes helyeken kiváltság alapján engedélyeztetett.²⁴⁾ A görög egyház templomi ruháinak symbolikáját nem részletezzük, színeik jelentését pedig részben Thessalonikiai Simeon előbb közölt mondataiban olvassuk, részben a tipikonokban: A fehér jelenti az ártatlanságot, az életszentséget és az örömet, a vörös a vért, a bánatot, a megtérést és szenvedést, a fekete a gyászt és szomoruságot.²⁵⁾

Megemlítjük még, hogy a püspöki ornatusokat is csak fehér, vörös és fekete színekben ismeri a gör. szert. egyház. Ez a gyakorlat bizonyít a legjobban a gör. egyház említett három liturgikus színe mellett.

Megjegyzendő, hogy együttmisézésnél, vagy temetéseknel, körmenetekenél stb. a görög szert. egyház rendje szerint mindenki rendi ruhában áll, ennél fogva kiválik a püspök saját rendi ruháiban, mitra és pástorbottal, a káptalan tagjai vagy a többi presbyterek, protopresbyterek, archimandriták *mindnyájan egyforma szabású és színű* phelonionokban (palástokban vannak. A szerpapi ruhák is egyforma szabásuak és a liturgikus cselekménynek, a püspöki vagy más celebránsnak ruhájával azonos színűek. Mint gyakorlati esetre hivatkozhatom, hogy Gebé Péter volt ungvári székesegyházi kanonok-parochus, theol főigazgató (később püspök) egy alkalommal magát a káptalani nagyprépostot is a kijelölt ruha fölvételére szorította. a segédkező klerikusok előtt: „slendrianizmust és különködést nem tűrök” voltak szavai. Elgondolható, olyan akaratú és széles tudású férfiúnak templomában minden téren minő fegyelem és rend uralkodott.

A ruhák színével egyezik a görög szert. egyházakban a püspöki mitra is. Fehér ruhához csak fehér, vörös ruhához csak vörös és fekete ruhához csak fekete mitrát visel a püspök.

A gör. szert. áldozópapok (presbyterek), az unitusoknál még a kanonokok is, a templomon kívüli szertartásoknál epikephaleont (biretum) viselnek. A főesperesek és kanonokok epikephaleonja vörös, a többieké fekete. A gör. keletieknél kamilavkát²⁶⁾ (kamilaukion) viselnek a presbyterek, mely fekete színű és kb. 25 cm. magas hengeralakú süveg. Az archimandriták és protopópák a kamilavkán hátul a vállig érő fekete fátyolt hordanak. A román megszállás idejében — amint látam — a görögkeletiek a pannychidát és parasztászt a templomban is

²²⁾ Nikolajevics: l. m. 28., 43. és 47. old. és Papp—Szilágyi: i. m. 371.

²³⁾ Dr. Mikita: i. m. 283. old.

²⁴⁾ Dr. Mihályfi: i. m. 268. old.

²⁵⁾ V. ö. Dr. Mikita: i. m. 284.

²⁶⁾ Nikolajevics: i. m. 11. old.

kamilavkában végezték. A kapucium (cselepus) a presbytereknél fekete, a püspöki renddel bíróknál vörös.

A hajdudorogi gör. szert. egyházmegye öt egyházmegyéből alakított meg. Felölelte az ószláv és román liturgikus nyelvű egyházmegyék magyar ajkú híveinek nagyobbik részét. Ezen egyházmegye nagy kiterjedése, egyházainak különféle nyelvű egyházi központok alatti századokra menő vezetése s a latinok liturgikus szokásai nem maradtak hatás nélkül a gör. ritusra. Itt akadt több templomban a fehér, vörös és fekete színű egyházi ruhák mellett zöld, viola ruha. Emiatt, hogy a meglévő ruhák használatban maradhassanak, az 1918. évi hajdudorog-egyházmegyei „Templomi utasítások” (Directorium) átmenetileg a következő módon rendezte a templomi ruhák használatát: Fehér szín használandó az Úr és B. Szűz ünnepein és azon szentek ünnepein, kik nem szenvedtek vértanuhalált, továbbá Ker. sz. János születése emlékéen (június 24.)

Vörös szín használandó a nagybőjti vasárnapokon (Virágvasárnapot kivéve) és ezek vecsernyéin is; az előremegszentelték liturgiáján; nagycsütörtökön, ugyanekkor este a kínszenvedési utrenyén, pünkösöd és mindenszentek vasárnapján, Illés próféta ünnepén és a vértanuk többi ünnepein.

Viola használható Jézus névadásának ünnepén, karácsony és vízkereszt vigiliáján, a szent Kereszt ünnepein, húshagyó, vajhagyó és a karácsonyt megelőző két vasárnapokon, vajhagyó szombaton s az időszaki bőjtök hétköznapjain, továbbá Ker. Sz. János fővétele napján.

Húsvétól Tamás vasárnapjáig minden szertartás a templomban és azon kívül fehérben, Tamás vasárnaptól pünkösödig a templomi szolgálatokban fehér, temetések és gyászmiséknél fekete.

Pünkösöd utáni időkben használható a zöld színű ruha is.

Ezekből látható, hogy a görög szertartásban az öröm jellegű ünnepek, a bőjti és tiltott idők, a gyászjellegű szertartások szerint igazodnak az egyh. ruhák színei is. Ajánlatos új ruhák készítésénél az általánosan meghonosodott fehér, vörös és fekete színű ruhák szigorú liturgikus betartása addig is, amíg a codificatio e téren is végleges szabályrendeleteket fog alkotni.

Mínthogy a társadalmi szokások bizonyos eseményeknél (estélyek, esküvők, temetések stb.) megkívánják a megfelelő szabású és színű ruhaviseletet, annál inkább kívánatos az egyházi ténykedésekben a ruhák színének gondos használata, t. i., hogy az ünnep jelentősége, énekei összhangban legyenek az külső színezéssel is.

A keleti egyház jogszabályainak kodifikálásától minden téren sok remélni való van. Már IX. Pius „Omnem solitudinem” (1874. máj 3.) c. bullájában a következő módon rendelkezik: „Nemini prorsus hac Sancte Sede inconsulta, fas esse in re liturgica vel leviores innovationes peragere... Nec ullius momenti est, quod ad fucum faciendum, nimirum huiusmodi liturgicas innovationes proponi, ut orientalis ritus expurgetur et ad nativam integritatem restituatur.”²⁷⁾ Kívánatos lenne; faxit Deus!

Szemerszky János.

²⁷⁾ Pelles: i. m. 278. old.

Vonások a keleti egyházi zene történetéből

A szépművészetek között, ősidőktől fogva, a legfontosabb szerepet játssza minden nép kulturális, vallási, nemzetiségi és társadalmi életében a zene. A zene eredetét a legrégebb népekhez lehet visszavezetni, minők a kínaiak, hinduk, egyiptomiak, kháldeusok, aszírok és zsidók. A zene azonban századok-, sőt évezredek át jutott el mai tökéletességére, s a zenetörténetnek ez a része épúgy érdekelheti a szaktudóst, mint általában a művelt embert. Sok irányban oszlik el a termelés, de minden nemzet történelmében a legelőkelőbb helyet foglalja el.

Történelmi tény, hogy az ének és zene bölcsőjét az ókori istentiszteleteknél kell keresnünk. Pozitív adataink vannak arra, hogy még a legkezdetlegesebb életviszonyok között élt emberek is dalban, dobpergésben dicsőítették isteneiket. A kháldeusoknak, phoeniciaiaknak, egyiptomiaknak, különösen pedig a zsidóknak már virágzó dalköltészetük volt. Sámuel próféta külön iskolát alapított, melynek tagjai a jóslatok megfejtésén kívül a dalköltészetben és előéneklésben is gyakorolták magukat. Legérdekesebb jelenség, hogy ezek az ókori népek, ugyanazon tartalmú és szellemű énekeikben nemzetök érzelmeit, nyelvök sajátosságait a legtökéletesebben érvényesítették.

Természetes, hogy az a belső eszmegazdagság, melyet apró himnuszokból ki szeretnének hámozni, hiányzott, mert nem volt meg az eszméknek és érzelmeknek az a forrása, melyből a gondolat csörgedezik. A zenei gondolatnak eme forrása Krisztus Urunk tanítása: *a keresztény vallás*.

Az apostolok és ezek tanítása folytán az első keresztények mindent elvetettek, ami a pogány korra emlékeztetett. Egyedül a dallam (melódia) maradt meg, mert ehhez, különösen a zsidókból lett keresztények, nagyon ragaszkodtak. Ez utóbbiaknak, különösen zsoltáránekeit, az első kised keresztény társaság is átvette annál is inkább, mert a zsidók vallásos énekgyűjteménye volt a legfejlettebb. Ezek voltak az első keresztény énekek, de már Jézusra vonatkoztatva. A zsoltárok is az ő legszentebb eszméjét rejtették magokban és a bennök kifejezett fájdalom, szenvedés: az Isten akaratában való megnyugvást hirdette.

Az Üdvözítőről olvassuk (Máté 26, 30., Márk 14. 26), hogy énekelte a húsvéti ünnep szent zsoltárait. Ezzel az apostoloknak is példát adott, hogy istentiszteleteiknél az énekre nagy súlyt helyezzenek. Szent Jakab és Sz. Pál apostolok határozottan megparancsolják híveiknek, hogy Istent zsoltárokkal és himnuszokkal dicsérjék. Az apostolok tanítása és parancsa folytán az első keresztények felkarolták a zsoltárok éneklését és ezek nyomán mihamar új énekek is keletkeztek.

Az egyházi énekek sokféle divergálása a Bibliának különféle nyel-

vekre való fordítása következtében (miáltal a zsoltárok és himnuszok szövegszavai, különféle nyelvi és énekbeli hangsúlyozásokat igényeltek) és más okokból is, már Krisztus után a II. század végén arra az elhatározásra készítették a keresztény Egyház akkori vezérférfiait, hogy az egyházi éneklés tekintetében egységes alapot teremtsenek. Szent Ambrosius milánói püspök (374—397) volt az első, aki az egyházi éneklésre nézve bizonyos egyöntetűséget rendelt el és az egyházi énekek hangterjedelmére bizonyos hangjegycsoportot állított fel. Az Ambrozius által meghatározott négy tónusu énekmód később kibővítésre szorult. A négy autentikus tónushoz mihamar hozzácsatolják a négy plagialist, mely ritusunkban (5—8 hang) most is él. A kibővítés további nagy munkáját az egyházi zeneirodalomban Nagy Sz. Gergely pápa (590—604) vitte keresztül, ki az Ambrózius-féle hangnemeket nemcsak nyolc hanglépcső terjedelemre egészítette ki, hanem még más négygel meg is szaporította. Róla nevezték el a nyugati egyházban az éneklésnek ezen válfaját *gregoriánnak*, mely Arezzói Guido († 1050) szerzetes tökéletesítésével nyugaton egész a XVII. századig uralta az egyházi éneket. A Gregorián-ének nem szorul hangszerekre, hanem egyedül az emberi hangra, mint legméltóbb s az istentisztelettel leginkább megférő hangszerre.

Arezzói Guido éneklési módszerén alapul a *keleti egyházi énekek mai szolmizációja*. Arezzói Guido az akkor szokásos énekmódot, a 4—4 egymás után következő hangsoros tetrachordok helyett hat soros hexachordokra osztotta, amelyek elseje *c*, másodika *f*, harmadika *h*, hangon kezdődött és a mai hanglétrának megfelelő *c*, *d*, *e*, *f*, *g* és *a*, hangokat egy Keresztelő Sz. János tiszteletére írt himnus egyik versszakának kezdő szótagjai után nevezte el: *ut*, *re*, *mi*, *fa sol* és *lá*-nak.¹⁾ Ezeket hívjuk „Guido syllabáinak”, lépcsőjük szerinti kimondásukat *szolmizációnak*. Később, hogy az oktáva hiánya pótoltsék, a jelenlegi *h* hangnak megfelelő *si* szótag bétetett a hanghoz.²⁾

Minden európai zenének alapja a pentatonikus, vagyis öthangú skála. Ennek hazáját a messze keleten kell keresnünk. Onnét terjedt el Krisztus előtt sok száz évvel, Indiában s a Szarmót síkságon is. A legrégebbi *keleti* egyházi ének a *nomos*. Ez képezte alapját a Gregorián éneknek is. A *nomos* tulajdonképpen népies ének. Kisázsziából származik, ahol a pentatonika ép úgy ismeretes volt, mint az ősi dallamképzés.³⁾ A hegyi lakók elszigeteltsége és a vallási dallamnak mindig régi, eredeti formájában való megtartása volt ennek az okozója, miért is általában monoton színezetű volt. Később az egyhangú, unalmas melódiákat a gazdagon díszített cifrázatok váltják fel. Mindig jobban és jobban érvényesül a díszítés variációs ornamentikája. Az énekes általában rö-

¹⁾ *Ut quaeant laxis Resonare fibris, Mira gestorum famuli tuorum, Solve polluta Labia reata Sancte Joannes!*

²⁾ *Sancte Joannes.*

³⁾ L. Lajtha László: *A magyar zene ősi multja.*

tönöz, mint Szent Kozma és József az édeshangu,⁴⁾ valamint ezek mestere, Szűz Mária kedves énekmondója, Damaszkuszi Szent János († 780) is. A régi énekekből csak a fő motivumokat és az éneklés stílusát veszik át. Új és új variánsokat használnak ének közben. Az ornámenek különösen a frázis végén jelentkezik, mint utójáték, mely sok régi magyar népdalnál is meglátszik. Hisz az utóbbiak is Ázsiából hozták valamikor ez ősiséget. A floriturák megvannak magában az énekszólamban is, részben, mint *cifrázatok*, részben mint *csúszások*, (kitöltő, összekötő hangok két intervallum között, mint pl. *g-től c-ig*, sőt *d-ig, g-a-h-c-d*; lásd az első hangnemben a misei prokimen *végét!*), részben mint hirtelen felkiáltások, vallási érzelmek kitörései. Sok példa van erre az Irmologionban.

Mindezek az éneket nemcsak széppé, hanem népszerűvé is teszik. Damaszkuszi Sz. János mestere ennek és mestere a dallamok változatoságának is. Mária-himnuszai valamennyien „idiomelon”-ok, saját dallammal bírók. Számuk igen nagy. Ő írta és zenésítette a papi temetés 26 énekversét s mintegy 64 kánont, közöttük a karácsonyit, vízkeresztit, mennybemenetel ünnepét fölségesebbnél fölségesebb dallamváltozatokban s mindennek koronájául a csodaszép húsvéti kánont. Tőle származik az első egyházi énekelmélet is, mely még a nyolc hangnemen épül fel; később származott át tőle a jeruzsálemiekhez. Nyolc hangnemű énekei először Konstantinápolyban hódítottak teret, innen vélik egyesek, hogy görög dallamok, eredetükben azonban teljesen keletiek. Damaszkuszi Sz. János már hangjegyezni is kezdte énekeit, de hangjegyei is egészen mások, mint amelyeket a görögök használtak. Minden tekintetben rászolgált ez a nagy szent arra, hogy egyházunk oly pásztorként magasztalja, mint akire Dávid hárfája szállott.⁵⁾

Damaszkuszi Sz. János, Kozma püspök és Sz. József himnuszköltő, valamint a többi nagy keleti énekszerző műveinek kincseit s velük az őskeleti egyházi éneklésmódot az Irmologion őrzi.

Irmologion a görög „Heirmologion”-tól származik. Ez a könyv hangjegyekre letett templomi énekeket foglal magában, melyek az Oktoécból, Méneából és Triódionból vannak összeválogatva.

Irmologion nevű énektár *háromféle* van a keleti egyházban.

a) Az eredeti görög nyelvű Irmologion.

b) A görög Irmologion nyomán készült a XVI. században Oroszország déli részén a *novgorodi énekes könyv*, mely később Galicia részeiben, mint átdolgozott *kievi* szláv Irmologion szerepelt. Ennek énekmetódusát követi a munkácsi és eperjesi egyházmegye. Ennek egyházi dallamait használja a hajdudorogi gör. kath. egyházmegye is. A novgorodi és később átdolgozott *kievi* szláv Irmologion azonban sokban eltér a görög éneklési módtól, mert a szláv-szöveg után igazodva, saját nemzeti és nyelvi sajátosságainak, ütemnek, accentusnak vetette alá

⁴⁾ Kozma szerzetes, majumái püspök, Damaszkuszi Sz. János tanuló társa. (†781) — József, a kánonköltő 820-ban hunyt el.

⁵⁾ Bazsánszkij: *Istorija ruszkaho cerkovnaha piniya*. Lemberg, 1899. Szélmán: Szűz Mária tisztelete a gör. Egyházban. Budapest, 1908.

a görög eredeti melódiát. De ezt meg is lehet érteni. A történelmi filozófia u. is a latin és görög egyházak társasági berendezésére nézve két ellentétes fejlődési irányt állapít meg. A latin egyház monarchikus egyetemességre törekedett. A keleti egyház a nemzetek foederális szövetségének alakját vette fel. Azért van az, hogy a keleti egyházban a nemzetek szövetségi (foederalisztikus) hajlandóság folytán mindenütt érvényesíteni tudták nemzeti sajátosságaikat az által, hogy egyházi életükben saját egyházi nyelvüket és nyelvük törvényeihez szigorúan ragaszkodó egyházi énekeiket kifejlesztették, sokszor az eredeti dallam rovására is.

c) E kettőtől lényegesen eltér az italograecusok Irmologionja, melyet eredetileg Konstantinápolyban Studiumi Szent Tivadar hitvalló és szerzetes társai állítottak össze és a képrombolás dühe elől menekülő szerzetesek vittek át Olaszországba.

Igy fejlődtek ki idők folyamán a különböző nyelvű keleti egyházi énekek, melyeken erősen átvonulnak az illető nemzetek nyelvének sajátosságai. És bár alapul mindegyik az eredeti *görög* forrást vette, ennek zenei anyagát mindenik a maga saját nyelvének megfelelőleg alakította át. Így a kievi gyors, az italograecus teljesen monoton és lassú. A kievi telítve van floriturákkal, cifraságokkal, a görög eredeti egyszerű és kevésbé melódikus.

Mindhárom féle Irmologionban az egyházi énekek 8 (nyolc) hangoszlopra (hangsoporra) vannak beosztva. Mindegyik hangoszlop (sopor) a következő énekeket tartalmazza: 1. tropár, 2. konták, 3. istenszülei ének, 4. ipakoj, 5. misei prokimen, 6. utrenyei (reggeli) prokimen, 7. irmoszok, 8. ülve éneklendők, (Szidálen, Kathizmalion), 9. különféle katavásiák, szintén hangoszlopok szerint beosztva, 10. lépcső énekek, 11. különféle ünnepi magasztalók (Szviten, exaposztilláriónok stb.), 12. verses énekek és ez utóbbiaknak igen sok változat-mintái (proszomoiák vagy podobnák), 13. ú. n. bolgár-hangnemű énekek (litiákon és temetéseken), 14. nagybőjti prokimenek, 15. húsvéti külön énekek (keresztcsokolási verses énekek az V. hang szerint.) stb. Az itt felsoroltak minden hangoszlopnál másképp és másképp hangzanak. Más a melódiája az I. hangoszlop 15 féle énekének és más a nyolc hangoszlopba szintén beosztott 15—16 féle énekek.

A keleti egyház ritusa roppant változatos. Annak kb. 80–100 melódiáját (csak a 8 hangoszlopban felsorolt kánoni énekeket értem) a fejbe kell lefotografálni, mert éneklés közben egyik melódiát a másik után gondolkodás nélkül kell folytatni. És ezeket az egyházi énekeket az istenadta természet legszebb hangszerén: az emberi hangon kell játszani.

A hajdudorogi egyházmegye ezidőszerint az Ungvárott kiadott Boksay—Malinics-féle kis Irmologiont használja⁶⁾ Ez azonban hiányos és a magyar nyelv sajátosságos természetét és accentusát nélkülözi. Az egyházmegyei főhatóság még 1927-ben egy egyházmegyei énekkönyvet

⁶⁾ Boksay—Malinics: A munkácsi gör. kath. püspöki egyházmegyében használt és megállapított Egyházi Közénekek. Ungvár. Appr. 1904—1906.

bizottságot nevezett ki azon célból, hogy az egyházmegyében a liturgikus énekek egyöntetűségét előkészítse és az elfogadott dallamokat egy magyar „Énektárban”, Irmologionban állítsa össze. A bizottság nagy munkát vállalt magára és a kánonokat a görög eredetihez visszavezetve, a szükséghez képest kibővítve, a közénekek, a magyar nyelv és éneklési mód sajátosságait szem előtt tartva e sorok írója, mint az énekbizottság előadójának segédkezése mellett már összeállította és rövid időn belül Isten dicsőségére, az egyházmegye rendelkezésére bocsátja.⁷⁾

Legeza József.

⁷⁾ Forrásmunkák Vöröss Ferenc: Az egyházi énekek. Lajta László: A zene ősi multja. Lucki Irmologion 1766-iki kiadás. Irmologion. Kiev 1702. Dmestrennik: Rukavodstra solmizacii, Novgorod, kézirat 1387-iki kiadásból másolva. Dr. Szémán: Szűz Mária tisztelete a görög egyházban. 1908. Bazsánszkij: Istoriya cerk. piniya, Lvov, 1899.

Miért lettem katolikussá?

Galicin Demeter herceg
vallomása¹⁾

Sok orosz kérdi tőlem, hogy miért lettem katolikussá? Miért hagytam el szüleim és őseim vallását? Azt mondják, hogy szégyen Galicinnak ez az eljárása, mikor ősei épen azért mentek át Oroszországba, mert nem akartak olyan országban élni, melyben Róma befolyása egyre nagyobb méreteket öltött.

A történelem tanusítja, hogy Patricius zvenigorodi herceg, az én egyeneságú ősöm, 1408-ban fiaival együtt a moszkvai nagyfejedelem szolgálatában állott, amit úgy magyaráznak, hogy Patricius herceg azért állott Moszkva szolgálatába, hogy „pravoszláv hitében” megmaradhasson. Elfogadom ezt a következtetést is és már csak azért sem vizsgálom részleteit, mert nemzetségünk ismert hisztorikusa, Nikoláj Nikolajevics herceg is elfogadja.

Nem akarok a katolikus vallásnak az úgynevezett pravoszlávia fölött való kiválóságáról sem beszélni ezen cikkemben, mert az annyira világos és oly jeles tudósok bizonyítják, hogy különös volna tőlem azt néhány sorban összevonni. De be is kell vallanom, hogy azok az oroszok, akik ezeket a kérdéseket feladják nekem, az úgy ezen oldala iránt nem is érdeklődnek, tehát arra kell felelnem nekik, ami őket érdekli.

A pravoszláv vallásban születtem és bizonyos korig nem is foglalkoztam a vallások közötti különbséggel, bár gyermekkoromtól fogva mindig vallásos voltam.

Később hazám és különösen nemzetségem története után érdeklődve, egy gyakran ismétlődő jelenségre bukkantam, — arra, hogy őseim közül sokan mentek át az igaz hitre. A kérdés nagyon érdekelt és arra az eredményre jutottam, hogy Oroszország olyan mértékben lett pravoszláv állammá, amilyen mértékben benne az egyeduralom eszméje növekedett. A következő sorokban megpróbálom ezt a kérdést részletesebben is megvilágítani. Nem szükséges az én gyenge erőmmel megvilágítanom, hogy miképpen gyökeresedett meg hazánkban a pravoszláv hit, erre nézve el kell olvasni Zabuzsnyj, A. G. Galicin herceg, báró M. A., Taube és sok mások műveit. Ezek a művek világosan megmagyarázzák, hogy ez a meggyökeresedés hogyan mehetett végbe sokat szenvedett hazánkban. Ezúttal csak azt mondom el, hogy az oroszok

¹⁾ Egy darab történelem ez a vallomás, amely a párizsi „Blagovjeszty” (Bonne Nouvelle) 1933. é. 10. számában jelent meg s amelyet egy-két jelentéktelen utalás kihagyásával egészében közlünk.

általában hogyan viselkedtek a katolicizmussal szemben. Ez a megvilágítás tisztán fogja jellemezni a képet. Kivonat Galicin Demeter-Ágoston herceg (le Pere Smith) északamerikai misszionárius életrajzából, amelyet I. Gagarin herceg írt: „... a herceg a görög schizmában született és nevelkedett és valószínűleg örökölte azt az elfogultságot is, amelyet az oroszok magukban a katolikus egyház iránt még táplálnak. Ez az elfogultság a gőgből született, átvette azt a tudatlanság, folytatta a szokáshoz való ragaszkodás, amely elfogultsággal ügyesen élt a deszpotizmus, hogy magát Isten és az ő vikáriusának helyére emelje...” Erről a nálunk hosszú évek folyamán az „egyeduralom”-ban megszemélyesített deszpotizmusról szeretnék még néhány szót mondani.

Th. Mihály cár és M. Elek cár elfogultsággal viseltettek Róma iránt, mert bennök még elevenen élt annak a ténynek emléke, hogy az orosz nemesség legkiválóbb képviselői Filaret patriarchával (az első Romanov monarcha atyjával) együtt Vladiszláv lengyel katolikus herceget akarta az orosz trónra ültetni. Történelmünk szomorú korszaka még nagyon közel esett az ő uralkodásukhoz s így egyeduralmi törekvéseik szélsőséges formában fejeződtek ki. Aztán következett Zsófia cárnő uralkodása. A történelemben azt tanultuk róla, hogy hatalomra vágyó, gőgös nő volt, aki a törvényekkel szemben is meg akarta tartani a hatalmat és megakadályozta, hogy a trónörökös Péter cárevics, egyedül kormányozza Oroszországot. Más forrásokhoz is kell azonban fordulnunk: a mi hivatásos történészeinkhez. Ezeknek a műveiből kitűnik, hogy Zsófia igen művelt nő volt. Kulturális tanácsadójával, Galicin V. Vazul herceggel együtt tervök volt európaiasítani Oroszországot, de a civilizáció békés útján és az orosz nemesség előzetes művelése által, nem pedig idegenek közreműködésével: a szolgaság és az orosz arisztokrácia letiprása útján, — amint az később bekövetkezett.

Állítom, hogy Zsófia és Galicin herceg ápolták az egyházak újraegyesülésének gondolatát. A pápa egy Vot nevű jezsuita atyát küldött Galicin herceghez, hogy megbeszéljék a törökök elleni szentszövetség tervét. A jezsuiták Zsófia cárnő uralkodása alatt az ő állandó pártfogását élvezték s ki tudja, hogy ha ez a bölcs cárnő még tovább is kezében tarthatta volna a kormány gyeplőjét, vajjon nem valósult volna-e meg az egyházak újra-egyesülésének eszméje, amely annyiszor felmerült a Romanov-családból származó későbbi uralkodók alatt is.

Nagy Péter — amint egyenesen kimondhatjuk, nem volt hívő ember, — csak a dinasztia érdekei szempontjából mérlegelte az egyesülést. P. Pirlingnek: „A Szentszék és Oroszország” c. többkötetes munkájában sokat beszél erről a kérdéstről is. És Nagy Péter, az egyház leigázója létesítette a világ legkánonellenesebb szervezetét, a kormányzó sz. Szinódust (Nagy Péter 1822. május 11-én kelt parancsa így szól: „A Szinodusba a tisztek közül kell választani egy jó embert, akinek van erélye és tudja a szinodus kormányzásának dolgát, — ez legyen a főprokurátor”). Uralkodása elején azonban csakugyan foglalkozott az újra egyesülés kérdésével s a tárgyalásokat akkor is az én őseim, B. I. Kurakin és P. A. Galicin hercegek vezették.

Most megemlékezem II. Péter uralkodásának idejéről. Ha ez a császár nem halt volna meg oly fiatalon, alatta egészen biztosan re-

mélhető lett volna az egyházak újraegyesülése. Az I. Gagarin herceg által összegyűjtött egykorú kéziratokból, amelyek a párizsi szláv könyvtárban (33, rue de Sèvres) őriztetnek, világosan megállapítható, hogy Iréna Petrovna Dolgorukova hercegnő, az említett P. A. Galicin hercegnek, a bécsi teljhatalmú orosz követnek lánya, akinek atyja az egyházak újraegyesítéséről a pápai követekkel tárgyalt s aki 1727-ben Utrechtben katolikussá lett, — II. Péter uralkodása alatt határozott javaslatokkal jött Oroszországba. Egyebek között a Dolgorukij család egyik tagja (akkor hatalmon voltak) lett volna Oroszország pátriarchája s mintegy a pápa helyettese az egész orosz egyházban. A fiatal uralkodó váratlan halála megakasztotta ezeket a terveket. A történelemből tudjuk, hogy mi történt a Dogorukiakkal s más előkelő családokkal. Anna Ivannovna császárnő, az ismert katolikus-üldöző lépett utána a trónra. Ennek az uralkodónőnek protestáns hatás alatt keletkezett gyűlölete az igaz hit iránt már határt sem ismert. Az az egy tény, hogy az igaz hitre visszatérő Galicin A. Mihály herceget erőszakkal udvari bohócává tette, bizonyítja, hogy mennyire gyűlölt mindent, ami vonatkozásban volt a katolicizmussal. A történelemből és Lazsecsnikovnak „Jégház” című regényéből ismeretes, hogy miképen bántak ezzel a hitéért vértanú emberrel, aki azonban semmivel sem törődve, egy pillanatra sem tántorodott el tőle. A hagyomány azt is mondja róla, hogy halálos ágyán a következő fohással fordult Istenhez: „Istenem, utolsó kegyelemképen add meg nekem, hogy nemzetiségünkben az igaz hitre való átmenetel soha meg ne szűnjön”. Főlösképpen volna bizonyítani, hogy Isten ennek a vértanúnak az igaz hitért mondott imáját meg nem hallgatta volna.

Lehetetlen fel nem jegyeznem Pál császár jóindulatú hajlandóságát a katolicizmus iránt. Ő teljesen megértette, hogy a pusztá egyeduralom élettelen és hogy semmi jót sem adhat annak az országnak, amelyben le van igazva a pravoszlávia s amely átérti az erős egyházi szervezet szükségességét. Ez az uralkodó hívta magához a Napoleon által üldözött pápát, hogy telepedjék le Szentpétervárra. Egy katolikus lovagrend élére állott, hogy azt az egész Oroszországban megerősítse. Avagy milyen volt ennek a császárnak viszonya a jezsuita rendhez? Ime Pál császár szavai, amelyeket Gruber atyához intézett s amelyeket ez Marotti érsekhez 1800 novemberében intézett levelében idéz (eredetije a vatikáni levéltárban): „Nem látok más módot arra, hogy a hitetlenség, az illuminizmus és a jakobinizmus folyamatát hazámban megállítsam, mint a jezsuitákra bízni az ifjúság nevelését. Mindig a gyermekkoron kell kezdeni, az épületet is alapjától kell emelni, máskülönben nem marad meg sem a hit, sem a kormányzat.” Valóban prófétaiaknak kell mondanunk ezeket a szavakat, amikor látjuk, hogy mi történt szerencsétlen hazánkban. Végül most nem régen lett ismertessé az alábbi igen fontos tény. Amikor von Baumgarten, az ismert történész, már a bolsevista uralom alatt, elhagyta Moszkvát, a Lyov-család egyik képviselőjétől, a Szentséges Atyának való átadás végett egy gyémántot kapott, amelybe a hagyomány szerint bele volt illesztve egy töviske az Üdvözítő töviskoronájából. Ezt a gyémántot hordta mindig magánál Pál császár. Hozzá, mint a Máltai-rend nagymesteréhez

került. Azt mondják, hogy ez a szent erekleve védte meg őt az erőszakos haláltól. Pál császár meggyilkoltatása előtt néhány nappal adta át fiának, Pavlovics Konstantin nagyhercegnek, akitől egy bizonyos Alexandrovics-hoz, a nagyherceg házasságon kívül született fiához került, akivel a Lyvov-család rokonságban volt s így örökölte ezt a gyémántot. Von Baumgarten Oroszországból kimenekülve Rómába ment és kihallgatást kért a Szentséges Atyától. Ezen az audientián XV. Benedek pápa többek között azt mondta neki, hogy a vatikáni levéltárból szerencsés tudni, hogy I. Pál császár halála előtt egyesült az igaz egyházzal. (Ezt a fontos eseményt megörökítette a *Revue d' Histoire Moderne*, 1930. is.) Szóval, ha Pál császárt nem ölték volna meg az összeesküvők, akiknek kezét ismeretes erők irányították, — itt is bátran mondhatjuk, hogy az ő uralkodása alatt Oroszország elszakadt volna a görög schizmától.

I. Sándor császár, amint az Lebzelter grófnő emlékezéseiből ismeretes, Kotzebu meggyilkoltatása után az egyre terjedő forradalmi eszméktől megijedve, elhatározta, hogy politikai irányt változtat és konzervatív eszmékhez tér vissza. (Lebzelter grófnő az orosz udvarnál működő osztrák nagykövet felesége, született Laval grófnő, Trubeckoj herceg, az ismert dekabrista nővére volt.) A császár azt hitte, hogy az egyházak egyesülése egy megdönthetetlen falat fog alkotni a forradalmi kezdeményezések ellen. Ebből a célból meghatalmazott minisztere, Italinszkij által fordult VII. Pius pápához azzal az előterjesztéssel, hogy a latin és orosz főpapokat közös tanácskozásra hívja össze Velencébe, amely abban az időben semleges város volt. Italianszkijhoz intézett sürgönyében, amelyben felhívta őt, hogy a megbeszéléseket kezdje meg, felsorolta mindazon előnyöket is, amelyek az egyházak újraegyesüléséből még politikai szempontból is következnek és boldognak mondotta magát, hogy szerencsés lehet ezt az ügyet kezdeményezni. Rómába is szándékozott elmenni. Mindebből azonban semmi sem lett, mert közelebbi tanácsadói szemelláthatólag lebeszéltek erről a fontos lépésről. Lebzelter grófnő írja, hogy a kérdés kezelése teljesen bizalmas formában történt. Jóformán senki sem tudott róla. „Nekem egészen kivételes alkalmam volt látni I. Sándor említett táviratának másolatát, amelyről másolatot akartam készíteni, de nem kaptam rá engedélyt. Hová is vitt bennünket az egyházi deszpotizmus? A cári uralom megdőlt és vele együtt az egyház is. A forradalom legsúlyosabb óráiban az egyház tehetetlen és a gonosz erővel való harcra készületlen volt. Túlságosan hosszú ideig volt azoknak a tiszteteknek, a jó embereknek, a különböző Protaszovoknak, Csebyseveknek, Tolsztojoknak és Pobjedonoszejevnek kormányzása alatt.”

Különben mindezt nem részletezem, mert ez nem célja cikkemnek. Csak futólag érintettem azt a tényt, hogy Oroszországban az autokrata uralom akadályozta az egyházak egyesülését, valamint az uralkodóinkat körülvevő hivatalnokok könnyelmű többsége, az Uvarov-félék, ennek ismert jelszavával: „Egyeduralom, pravoszlávia és nemzetiség.”

Alap gondolataimhoz visszatérve, mondom, hogy a történelem arra tanít, hogy amikor Oroszországban az egyházak egyesülésének kérdése felvetődött, abban gyakran tevőleges részt vett valaki az én nemzetisé-

gemből is. Ha valaki szenvedett Oroszországban az igaz hithez való tartozásért, akkor azok között valaki az én családomból is ott volt (M. A. Galacin hg., A. P. Galicin hg. családja, Th. A. Galicin hg., a pápai hadsereg önkéntese és mások.) Szóval a katolicizmus története Oroszországban gyakran szorosan összefügg annak a családnak képviselőivel, amelyhez én is tartozom.

Miért egyesültek újra ezen őseim az igaz egyházal. Azért, mert először is azt tették, amit én, megvizsgálták az egyházszakadás eredetét és látták, hogy melyik részen van az igazság. Tanulmányozták az orosz pravoszlávia kérdését s látták, hogy hazánk az egyeduralomra való törekvés folytán és hatalmi vágyból maradt meg a görög szakadásban. Vajjon Sötét Vazul nem azért száműzte-e Izidor metropolitát, aki a florenci uniót aláírta, mert félt, hogy egyeduralma meggyöngül? Vajjon Nagy Péter nem azért hallgatott-e az angol király tanácsára, mert az egyházak egyesülése félelmet ébresztett benne, hogy egyeduralmának egy kis részét elveszti? Avagy Joannovna Annának a katolicizmus iránt tanúsított gyűlölete nem arra a félelemre mutatott-e, hogy az egyházak egyesülésének lehetősége abba a korba viszi vissza, amelyben az orosz nemesség a Dologorukijak és mások vezetésével elhatározta, hogy féket vet az uralkodók önkényének. Az egyesülés kérdésének további sorsa, Pál cár uralmát kivéve, azoknak a „jó tiszt-férfiaknak” a kezében volt, akik szintén attól félték, hogy a hatalomnak bármily csekélyke része is kicsúszhatik kezökből. Az Úr Isten más-kép döntött, az orosz uralkodók hatalmuk egy részének elvesztésétől félve, mindent elvesztettek. Oroszország nem egyesült az igaz Egyházzal, mert ebben útjában állott az egyeduralom. Kanonikus kérdések nem igen játszottak benne nagy szerepet. Hogy kevés orosz egyesült az igaz hittel, az a vallási kérdésekben való járatlanság, a kényelem-szeretet és a megtorlástól való félelem miatt történt. (Több esetet sorol fel a megtorlás igazolására.)

Miért is én a tényeket józanul megfontolva arra a meggyőződésre jutottam, hogy kanonikus szempontból a görög szakadás hamis úton van s hogy Oroszország az egyeduralom bűne miatt marad a „pravoszláviában.” Látva azt is, hogy őseim hogyan igyekeztek minden erejökkel az igaz hitet szolgálni... Katolikussá kellett lennem! Nekik is tartoztam vele. Kétféle igazság nincs. Mindenkinek, aki tudatára jut annak, hogy a maga, vagy mások hibájából téves úton van, — a helyes útra kell térnie. Azoknak, akik azt mondják nekem, hogy nemzetségem pravoszláv, azt mondom, hogy igen, de nem egészen s amikor én újra egyesültem az igaz Egyházzal, — családom hagyományait sem sértettem meg. Ami pedig távoli ősoimet illeti, aki azért ment át Oroszországba, mert nem kívánt Róma előtt meghajolni, megint csak azt mondom, hogy ezen lépésének fő indító oka az alázatosság hiánya és a hatalomvágy volt. Vajjon nem kell-e nekem is, amint azt az igaz Egyházzal egyesülő őseim is valószínűleg megtették, annak kebelében kérnem a Mindenhatót, hogy bocsássa meg ezen vétkét?

Ez kérdezőknek az én egyszerű, határozott és remélem, hogy érthető feleletem. D. Galicin herceg”.

Orosz eredetiből fódította: *Szémán István dr.*

KRÓNIKA

Nagypéntek a Petőfi-téren

Liturgikus szempontok vittek el április első péntekén Budapesten a Petőfi-térre, az orthodox görögök szép templomába, mikor a nem-katholikus keleti egyház a nagypéntek nyilvános nagy ünnepét ülte. Liturgikus szempontok vittek s megtaláltuk ebben is, amit kerestünk, de találtunk mást, ennél sokkal többet, nagyobbat. S az kívánczok most papírra.

Mert mikor az ikonosztázió mögül felhangzik a nagypénteki vecsernye szent szertartását végző archimandrita ekfonézise és csak nyolc órával magunkkal állunk ott a gyertyák imbolygó fényében, akkor a testvéri szeretetből fakadó őszinte fájdalom kényszeríti ajkunkra az elsuttogott szavakat: *religio depopulata*. Ime, az elnéptelenedett templom, ime az élő tagok nélküli egyház!

Statisztika után kutat terhes gondoktól megült agyunk, neveket idézünk emlékezetünkbe, melynek viselői ehhez az egyházhoz tartoznak. Szellemet idézünk; azt a szellemet, mely ezt a templomot megalkotta, mely a szentsír öröklámpa tömegét alkotó ezüstöt összegyűjtötte, mely biztosította, hogy ennek a hiába-kitárt kapujú templomnak papja, kántora legyen. Statisztikai számot találunk eleget, hiszen ennek az egyháznak ma is többszáz a lélekszáma, akiket mi is elvártunk nagypénteken Krisztus temetésére.

Csak a szellem nem jelentkezik. Úgy érezzük, Isten malmai örölték ide ezt a nagy ürességet. Isten malmának kövei közé került a régi szellem, mely kövekből, képekből, aranyból, ezüstből alkotta ezt a szent helyet. Isten malmának kövei rázták, zúzták, próbálták, forgatták ezt a szellemet s féltünk, hogy csak kevesen tették meg a Joannovich Pálok boldog útját, nagyobbját hordja, kavarja a szél kint a világ életének poros, sárhozragasztó útján messze Pétertől s így egyre távolabb Krisztustól.

Tokajban és Ungváron, Esztergomban és Győrött, Sopronban és Balassagyarmaton és ki tudja még hol, a görögök szép templomaiban már régen kialudt az oltár tüze. Elmúlt bennök a keleti ritus fenséges himnuszainak szívétindító dallama. A Petőfi-téri templom is követi ezeket? Ahogy ez a *religio* elhagyta a biztos révet, ahol Péter a kormányos, úgy hagyják el most azt hívei?

Isten és egyszülött Fia dicsőségére épültek ezek a szenthelyek. Tiszta rajongás, mélyleges hit és Istenkeresés áldozhatott csak így, hogy ilyen lakhelyei legyenek a testben és vérben benne lakozó Istennek. Nem kötelességük-e a késői utódoknak is ugyanaz a rajongás, ugyanaz a hit, nem kötelességük-e keresni az Istent és azt az utat, melyen Őt teljesen megtalálhatják?

Isten néha elrejtja magát. De ezen a nagypénteken, a keresztfa tövében úgy érezzük, hogy nem Isten rejtette el magát, hanem azok, kik nem jöttek el hódolni keresztjének. Isten nagyon is itt van és nagyon is világosan beszél. Nagyon világosan mutatja az utat, amerre haladni kellene vissza oda, ahonnan az elindulás történt, vissza az élő Egyházba, vissza a biztos révbe, mert így nem lesz más, csak *religio depopulata*.

És hiába zengenek felénk a gyászülte himnuszok, hiába illetve meg a kínszenvedés evangéliuma, a mi lelkünkben Jeremiás próféta siralma sir fel: **Miképpen ül magában a város, mely valamikor néppel volt tele, a népek úrnője olyan, mint az özvegy. És hiába sírván sír egyedül és folynak le könnyei orcáján: nincs senki kedvesei között, aki vigasztalná. Barátai megvetik és ellenségei lettek. Jeremiás prófétával együtt látjuk és érezzük, hogy gyászolnak Sion utai, mert nincsenek, kik az ünnepre jöjjenek. A megindult testvéri szeretet siratja ebben az üres tem-**

plomban az első ezer év egységben gyökerező dicsőségét. Elhomályosulnak a könnyullas miatt szemeim.

Ezen a szomorú nagypénteken, ott a Petőfi-téren testvéri szeretettel láttuk: mint a tenger, olyan nagy a Te inséged. S ki gyógyít meg téged?

Az üres padok, az öröklámpák imbolygó fénye, a meg nem értett himnuszok zsongása mind-mind felelték: Jeruzsálem, Jeruzsálem, térj meg a te Uradhoz, Istenedhez! (bf)

Katholikus gyermekek áldozása az orosz gyermekekért

Papp Antal c. érsek, ap. kormányzó körleveléből

Az 1931. évben kezdeményezte azt az unió jelentőségére nézve is szépséges a kegyelmek árját kieszközölő mozgalmat H. Deville genfi (Hermance) lelkész, a Kis Sz. Teréz kápolna papja, hogy az egész világ katolikus gyermekei minden év május 8-án mennél több szentáldozást ajánljanak fel Kis Sz. Terézke első szentáldozásának évfordulóján az orosz gyermekek nagy lelki és testi nyomorúságának enyhüléséért és bűneik engeszteléséért. Ezt a nemes és valóban katolikus mozgalmat eddig is igen sok püspök ajánlotta már és a pápa őszintesége a pápai orosz commissio elnöke, D'Herbigny jezsuita atya, fsz. püspök útján maga is örömét fejezte ki ezen üdvös kezdeményezés életrevalósága fellett és áldásában részesítette azt. A pápai orosz commissio igen hathatós segítő eszközt lát munkájában a gyermekek buzgó szentáldozásaiban. Ez esztendőben még fokozottabb buzgalmat kér, püspökei útján, a mozgalom megindítója a kath. gyermekektől, mert ez évben van Kis Sz. Terézke, az oroszok új patrónája első szentáldozásának (1884.) 50-ik évfordulója és mert az a nagy lelki-testi nyomorúság, amely a dicséretes segítő mozgalmat kiváltotta, még egyre fokozódik.

Elrendelem tehát, hogy papjaim odaadó gondossággal készítsék elő tanuló

híveiket ezen engesztelő szentáldozásra. Ezen alkalomra és más alkalmakra is elrendelem az általam magyar fordításban jóváhagyott Kis Sz. Terézkehez szóló könyörgés elmondását:

Kisded Jézus, ki legalázatosabb szolgálódnak, Teréziának igaz keresztény szülőket adtál, könyörülj az orosz gyermekeken, akik közül sokan, mintha lelkük sem volna, elhagyatottan tévelyegnek.

Csodálatos Jézus, ki szolgálódnak, Teréziának kiváló lelki vezetőket és előjárókat adtál, akik minden erejükkel segítségére voltak abban, hogy Téged mennél jobban megismerjen és szeressen, könyörülj az orosz gyermekeken, akiket a te vallásod gyűlöletére tanítanak.

Kisded Jézus, ki a te kis Terézkédet a Boldogságos Szűz mosolyával csodálatosan meggyógyítottad, könyörülj az orosz gyermekeken, akiknek nem jutott osztályrészül megtanulniok, hogy Anyád, az ő anyjuk is, az égben van.

Csodás gyermek Jézus, aki minden gyermek üdvözülését akarod, szabadítsd meg orosz testvéreinket minden bajtól, melyek akadályozzák őket abban, hogy Téged a földön bírjanak, amíg az ég örömeiben megláthatnak, amint most is lát Téged Szent Terézke. Amen.

Világ Megváltója, mentsd meg Oroszországot". (XI. Pius: 300 napi búcsú.)

Görögkeleti magyar püspökség

A magyarországi görögkeletiek eddig, nemzeti hovatartozásuk szerint, szerb és román egyházra tagozódtak. A két egyház közös feje előbb a karlócai szerb érsek volt, kit egy 1848. dec. 10-én kelt császári rendelet patriarchai méltóságra emelt. Az ennek fősege alatt álló orthodox egyházaknak és híveknek az 1791. évi XXVII. t. c. mindazon jogokat biztosította, melyeket hazánkban a többi bevett vallások élveztek, főpapjaikat pedig az 1792 : X. t. c. a főrendi tábla tagjai közé emelte. Az 1865. évi karlócai kongresszus a szerb és román görögkeletieket egymástól független egyházakká szervezte. A nagyszebeni román görögkeleti püspökséget metropoliává tette s részére a karlócai pátriarkáéval egyenlő jogokat biztosított. E kongresszus határozatait utólag az 1868 : IX. t. c. törvényesítette és magyar közjogi hatályra emelte, egyszersmind azt is kimondta, hogy a görögkeleti vallás sem nem szerb, sem nem román ajkú hívei meghagyatnak mindazon jogokban, melyeket egyházközségi és iskolai ügyeik intézésében, szertartási nyelvük szabad használatában, úgyszintén egyházközségi vagyonuk és alapítványaik kezelésében eddig gyakoroltak.¹⁾

Ezek a sem nem szerb, sem nem román hívek nagyobb részét, sőt csaknem kizárólag görögök voltak; rég betelepült kereskedők ivadécai, kik görög szertartási nyelvük mellett egyébként teljesen beleolvadtak a magyarságba. Ezekre nézve úgy a szerb, mint a román egyházi közösség tehertételként nehezedett, minek súlyát főleg azóta kezdték erősebben érezni, amióta egyházszerkezeti központjaikat a békeszerződés elszakították az ország testétől és pedig — tagadhatatlanul — ugyanezen egyházi szervezetek vezéralakjainak nem minden közreműködése nélkül. Innen kelteződik az a mozgalom, mely a magyarrá vált görögkeletieket (főleg azokat, kik soha szerbek vagy románok nem voltak), előbbi egyházi főhatóságaiktól elszakítani törekedett. Már évek óta készítgették az útját egy külön görögkeleti magyar püspökség felállításának, melynek keretében a magyar nyelvet a liturgiában is érvényre juttatni remélték. A tárgyalások kezdetben elég simán haladtak, utóbb azonban olyan nehézségek merültek föl, melyeket egyelőre legyőzni nem lehetett. Közben egyes görögkeleti egyházak ki is vonták magukat a karlócai pátriarka szuffragánusaként Magyarországon kormányzó egyetlen görögkeleti püspöknek, a budai (szentendrei) szerb püspöknek joghatósága alól s megpróbálkoztak közvetlenül a konstantinápolyi „egyetemes” patriarcha joghatósága alá helyezkedni. végleges megoldásnak azonban ez nem volt alkalmas. Ezért — mint a napilapok is megírták — ezévi március 15-én görögkeleti magyar nemzeti zsinat ült össze Szentesen, mely egy önálló magyar görögkeleti püspökség felállítását mondotta ki, sőt mindjárt püspököt is választott. A kultuszminister ugyan érvénytelennek jelentette ki a zsinat határozatát és a megejtett választást, azonban mint hírlik, az új egyházmegye mégis fungál.

A zsinat lefolyását a „Nemzeti Élet” nyomán a következőkben adjuk:

A március 15-én Szentesen tartott görögkeleti egyházi zsinatot ünnepélyes liturgia előzte meg, melyet Németh István dr. szentesi lelkész, főesperes magyarul végzett. Mise után a jelenvolt papok és világiak legidősebbjei léptek elő s a Szentlélek segítségülhívása után megnyitották a zsinatot. Megnyitó beszédében a koronok-lelkész (nevét nem közli a lap) Sz. Pál apostol Timotheushoz írott leve-

¹⁾ Szeredy: Egyházjog, Pécs. 1883. I. k. 189. lap.

lére, a szent kánonokra, ősi görög jogszokásokra, az 1439. évi VII. törvényre, a decretum illyricumra, az 1791: XXVII., az 1895: XLIII., az 1868: IX. t. cikkekre hivatkozott, mint olyan jogalapokra, melyek alapján a nemzeti zsinat összeülhetett. Mint mondotta, a már Szent István előtt fennállott ősi magyar görögkeleti egyházat kívánták visszaállítani, melynek első püspöke 950-ben Hierotheus volt. (1) A zsinat tagjainak igazoló leveleit vizsgálták át ezután s mikor ezeket rendben találták, határozatilag kimondották az autokephal görögkeleti magyar egyház megalakítását, szinódust szerveztek, majd Németh István dr. szentesi főesperes-lelkészt az új egyházmegye püspökévé választották. A megválasztott püspök kijelentette, hogy míg fölszentelését elnyerheti, csak mint választott püspök fogja joghatóságát gyakorolni. Rövid háláadó ájtatosság után az új püspök espereseket nevezett ki és kitüntetésekkel osztogatott.

A zsinat hódoló táviratot küldött a kormányzónak, a minisztereknek, a konstantinápolyi pátriarkának, Karavangelisz Germán amassziai érsek, bécsi (közép-európai) exarchának. Udvariasságból bejelentették a választást az Apostoli Szent-székeknek és a canterbury-i anglikán érseknek is.

Március 21-én a zsinat küldöttsége a kormányzónál tisztelgett s a zsinati jegyzőkönyvet átnyújtotta. A kormányzó megbízásából a küldöttséget Uray Miklós államtitkár fogadta.

Az új püspök most Konstantinápolyba készül, hogy az egyetemes patriarkától fölszentelést kérjen. Számítanak rá, hogy ez nem fog könnyen menni, mert Németh István nős, már pedig püspöki méltóságra a görögkeleti egyházban is csak nőtlen pap emelkedhetik, ha pedig nős papot emelnek e méltóságra, felesége szerzetbe tartozik vonulni.²⁾

Külön értesülésünk szerint az új alakulathoz nem minden magyar görög keleti egyházközség csatlakozott. Most nincs hátra más, mint érdeklődéssel várni a további fejleményeket úgy Budapesten, mint Konstantinápolyban. (kj.)

Melles Emil emlékezete. Március 19-én két éve múlt, hogy a gör. kath. magyarság nagy vezéralakja elhunyt. A budapesti egyházközség ünnepélyes gyászliturgiában róttá le kegyeletét negyedszázadon át volt lelkésze iránt, a Gör. kath. Szemle áprilisi száma pedig hosszabb cikkben méltatja érdemeit.

Az első magyar gör. kath. egyház Kanadában — mint a Turáni Nép írja — most alakult meg Montrealban Ker. Sz. János védelme alatt. Magyar lelkész híján egyelőre egy ukrán pap végez templomukban havonta két misét.

Uniós kilátások Amerikában. Vladimir Alexandrov amerikai volt pravoszláv püspök, akinek a katolikus egyházba való visszatéréséről már megemlékeztünk, elzarándokolt Rómába, ahol a Vatikán hivatalos lapja, az „Osservatore Romano” tudósítójának kérdésére azon véleményének adott kifejezést, hogy Amerikában ma minden remény meg van arra hogy az ottani orosz-pravoszlávok valamennyien egyesülni fognak a katolikus egyházzal.

Főszerkesztőnk kitüntetése. A Szent István Társulat f. évi március hó 22-én tartott közgyűlése főszerkesztőnk, dr. Szémán István pápai prelátus ap. kormányzói helynököt, a Szent István Akadémia tagját a társulat igazgató-választmányának tagjává választotta. Ez a kitüntetés először ér gör. kath. papot a társulat kebelében.

Keleti vonatkozású előadások Kalocsán. A kalocsai érseki papnevelő intézet növendékei vízkereszt ünnepén Zichy Gyula gr. érsek, a központi papság és meghívott előkelőségek jelenlétében többnyelvű missziós ünnepélyt rendeztek, melyen többek között a bennünket közelebből is érintő következő előadások hangzottak el: A szláv népek misszionáriusai. (Tót nyelven.) Pál a görögök apostola. (Görögül.) Kelet vágyódása a Megváltó utam (Magyarul.) Vízkereszt, az Egyház egyetemességének ünnepe. (Latinul.) A Kalocsán megjelenő „Kath. Világmissio” utolsó száma közli az orosz fogságból kiszabadult litván papok csoportképét.

²⁾ Pravilla c. 11. Papp—Szilágyi: Eneh. Juris Ecclae Orientalis. Nagyvárad, 1862.

A lelki siker érdekében, melyet a nagybőjti poenitentialis időtől az Egyház vár, Mosolygó Dezső nagylétai kerületi esperes a nagybőjt utolsó kerületében u. n. missziós napokat tartott. Minden községben két-két szomszédos pap tartotta a lelkigyakorlatokat, melyeknek következményeként a husvéti szent gyónást elvégzettek száma lényegesen növekedett. A Szent Bazil-rend tagjai a nagybőjt folyamán missziót tartottak Felsőregmecen. A misszió befejezésén jelen volt Szémán István dr. prelátus is, ki Papp Antal c. érsek főpapi áldását vitte a misszióban résztvett papoknak és híveknek. Felsőregmec után Rudabányácskán folytatták áldásos működésüket. — Kiválóan sikerült lelki gyakorlatokat adtak az atyák Zemplénagárdon, Dámócon és Révleányváron is.

— **Új Apostoli Adminisztratura.** Az apostoli Szentszék elhatározásából a przemysli görög katolikus egyházmegye egy része az ú. n. „lemkovcsina” (a lem-mel beszélő kisoroszok területe, mely földrajzilag a Poprád és Labore vidékével szomszédos a régi galíciai határ mentén) az Ap. Szentszék febr. 10-én kelt s márc. 25-én publikált intézkedése folytán külön apostoli adminisztratúrává lett! Az apostoli Szentszék már hivatalos tárgyalást is kezdett a lengyel kormánnyal az apostoli adminisztratura felállítására ügyében. Első apostoli kormányzóvá Nagornyánszky Miklós dr. prelátus, gk. tábori esperest nevezte ki a pápa. Az adminisztratura székhelye Rymanov lesz és a régi egyházmegye 9 esp. kerületét foglalja magában. Az új apostoli adminisztratúrára nagy hivatás vár, mert a przemysli egyházmegye ezen része is sokat szenvedett a pravoszláv agitációtól, mely az orosz-ukrán ellentéteket ügyesen használta saját javára. Rómát elhatározásában egyedül a „salus animarum” vezette. Amint a varsói nunciusnak Septickij gróf, lembergi érsekhez intézett leveléből kitűnik, a lemkek önálló püspökséget is kaphattak volna, de ilyennek felállítását egyelőre a lengyel konkordátum tiltja.

A „Keleti Egyház” visszhangja. Szerény kezdeményezésünk, bár még a kezdet nehézségeivel küzd, nem maradt megértés és viszhang nélkül. A „Helios” után, melynek reánk vonatkozó cikkét már a múlt számban ismertettük,

most a görögkatolikus románok folyóirata, a „Cuventul Adeverulni” emlékezik meg a „Keleti Egyház”-ről. Szimpatikusan ír rólunk a Zomborban megjelenő Duchovna Sztrázsa, a jugoszláviai orthodoxok folyóirata is. A magyar lapok rokonszenves nyilatkozatai közül a „Korunk Szaváé” emelkedik ki. Ez a lap legutóbbi számunk egyik cikkét szövegszerűen átvette, februári számunk első cikkének egy részletét pedig feltűnő helyen idézi.

A „Ruskoje Slovo” azt írja (f. évi ápr. 3.) rólunk: „Ez a havi folyóirat nemcsak egyházmegyéjök ügyeivel, hanem az egész egyesült és nem egyesült Kelet dolgaival foglalkozik és gazdag történelmi, liturgikus, apologetikus és művészeti anyagot közöl és taktikusan tartja szem előtt az unió ügyét. Ugy a cél, mint a feldolgozás szempontjából nagyon értékesnek s szükségesnek tartjuk e havi folyóiratot mindazok számára, akik szívükön viselik a keleti szerződés és az unió ügyét.”

Könyvcenzura az orthodox egyházban. A bukaresti érsek-metropolita az egyházmegyei tanács múlt évi dec. 19-iki határozata értelmében életbeléptette az előzetes könyvcenzurát. A rendelet — kevés eltéréssel — a kath. egyház szabályait vette át. A bukaresti metropolita e ténye voltaképpen csak folytatása annak az akciónak, melyet a csernovici egyházmegye kezdett s melyhez lassankint többen és többen csatlakoztak.

Esti misék Kolozsvárott. A kolozsvári székesegyházban, egyházunk ősi szokásához visszatérve, a folyó évben este végezték az előszentelt áldozatú liturgiát. A székesegyházhoz tartozó papok közül többen önként vállalták az esti misézéssel járó egésznapos bőjtölést. Mozgalom indult az előszentelt áldozatú liturgiának estére való általános visszahelyezése s ennek kapcsán a szentségi bőjtre vonatkozó rendelkezések némi enyhítése iránt.

— A varsói „katolikus egység” köréhez 45 pap csatlakozott az elmúlt esztendőben. Marmaggi pápai nuntius élénk érdeklődéssel kíséri a kör működését, amelynek célja az, hogy az unió munkájában megvilágítsa azokat a kérdéseket, amelyek eddig ismeretlenek voltak vagy félreértést okoztak.

Román területről. A nagyváradi gör. kath. káptalan új kanonokot nyert Tan-tu L. Sándor dr. személyében. — Dana-ila György bukaresti lelkész balázsfalvai kanonok lett. — Tamaian Péter nagyváradi kanonok apostoli protonotárius lett. — A román egyházmegyéek területén működő papi missziós-egyesület a kerületi gyűléseket rövid (3 meditációból álló) papi lelkigyakorlatokkal köti össze. — A papi temetési segély intézményét a szamosujvár-kolozsvári egyházmegye is bevezette. Az elhunyt pap családja 40 ezer leit kap, melyhez minden egyes pap 100 lei-el járul hozzá. — Romániában verses katekizmus-sal kísérleteznek. — A bukaresti érsek a középiskolai tanulók rendes templomba járatását kötelezővé tette.

— **Uj autokefál-egyház.** A „Duchovna Strazsa” legújabb számából vesszük azt a hírt, hogy az athéni lapközlések szerint az „egyetemes patriarcha” az olasz kormány nyomására késznek nyilatkozott az olasz szuverenitás alatt levő Dodekanezosz-sziget nem egyesült görög egyháznak függetlenségét elismerni. Sokan a görög nemzeti érdekek elhanyagolását látják ebben az engedékenységekben és kérték a patriarchát, hogy vonja vissza ígérését.

Egy nevezetes hittestvérünk. A Turáni Nép írja: Sztecsuk István kárpátaljai ruszin bevándorlónak, ki a múlt ősszel 12 ember életét mentette meg egy tűzeset alkalmával saját élete árán, Vinnipeg városa bronz emlékművet állít. Lelke üdvéért, mint a Kanadai Magyar Újság írja, az ukrán gör. kath. templomban szentmisét végeztek, melyen a város előkelőségei és népe igen nagy számban jelentek meg.

— **Pravoszláv hang a Pápáról.** Az ukrán pravoszlávok képviselője, Churkij volini parlamenti képviselő XI. Pius pápa megkoronáztatásának 12-ik évfordulóján a következő nyilatkozatot nyújtotta át a varsói apostoli nuntiatúrának: „Mint a lengyelországi ukrán pravoszláv lakosság megbizottja, engedelmet kérek, hogy legjobb kívánataimat fejezhessem ki Excellenciád útján a Szentséges Atyának, — megkoronáztatásának 12-ik évfordulóján. Az ukrán pravoszláv

lakosság mindig szívesen fog emlékezni arra, hogy a Szentséges Atya először emelte fel tiltakozó szavát a szovjet-ukrajnai keresztényüldözés ellen. Különösen szívesen fog emlékezni a Szentséges Atya valóban atyai megértésére, amelyet az ukrán pravoszláv hívekkel szemben az ú. n. revindikációs perekben tanúsított. A revindikációs perek azon pravoszláv templomok visszaadása iránt lettek megindítva, amelyek valamikor gör. kath. templomok voltak.

— **Kínai pravoszláv lapok a katolicizmusról.** Az „Apostolat” f. é. 3-ik számában olvassuk az alábbi megkapó tudósítást. A kínai orosz sajtó egy idő óta olyan barátságosan foglalkozik a katolicizmussal, hogy arra Nyugaton sines példa. Kínában és Mandzsú-Góban a katolikus és pravoszláv orosz emigránsok tiszteletreméltó békességben élnek egymás mellett. Az ottani pravoszláv sajtóban egyre több filokatholikus hang lát napvilágot. A „Zarja” 20-ik számában hosszabb cikket közölt Vatikán városról. A „Charbinskoje Vremja” 10-ik számában közölte XI. Pius pápa arcképét és hosszabb cikket írt a pápai tekintélynek az újabb időben való hatalmas emelkedéséről. A „Russkoje Slove” napilap értékelte a pápának a faji kérdésben elfoglalt álláspontját a túlzó nacionalizmussal szemben, mert mint a pápa mondta, Európa országai csakugyan egy keresztény kultúra gyermekei. Ugyanez a lap érdekes cikket közölt a katolikus egyház szenttéavatási eljárásáról is.

— **A szerb-pravoszláv-egyház joghatósága alá tartozik Jugoszláviában közel 7 millió hívő, 2724 lelkésszel, 398 főrfi és 223 női szervezettel.** Ezenkívül a szerb-pravoszláviával kapcsolatosak a cseh (Prága), az északamerikai és kanadai (Chicago), a munkács-eperjesi (Munkács) a zadrai és a skadari pravoszláv egyházmegyéek.

* **Misionarul Eucharistic** címen havi értesítőt ad ki a román gör. kath. papok eucharisztikus szövetsége. Az új lap a bikszádi Sz. Bazil-r. kolostorban jelenik meg. Szerkesztője Papp Ágoston szerzetes-áldozópap. Az új lap első száma ápr. 1-én jelent meg.

IRODALOM

Acta VI. Conventus Velehradensis Anno 1933.

Olomucii, 1933. Sumptibus Archiepiscopi Olomucensis

Az olmützi érsek áldozatkészségéből teljes kötetben jelentek meg a VI. velehrádi uniós kongresszus iratai, melyek igen nagy értékűek mindenki számára, ki az Anyaszentegyház egysége iránt némi érdeklődéssel viseltetik. A művet az előző után XI. Pius pápának a congressushoz intézett szózata nyitja meg, amelyben az előző kongresszusokról is megállapítja, hogy az Egyház egységének előmozdítására nem csekély haszonnal jártak. Helyesli a pápa azon elgondolását is, hogy a VI. kongresszus egy témakörnek: „Krisztus misztikus testének” minden vonatkozásban való tárgyalását tűzte ki feladatául.

A kötet első részében a kongresszus lefolyásának és a hozzá érkezett üdvözléseknek hiteles közlése van. A világ minden részéből megértő és biztató levelek, táviratok érkeztek az elnökséghez s ott a plénum előtt is sokan méltatták az uniós törekvések nagy jelentőségét. Különös figyelemben részesült Kartasev professzor, az egykori orosz kultuszminiszter felszólalása. Kartasev jelenleg a párizsi orosz theologiai intézet professzora s üdvözlésében hangsúlyozta, hogy az intézetben az egyetemességre való törekvést ápolják s hajlandóak nyilatkozott az egyházak egyetemességét szolgáló törekvéseknek morális támogatást nyújtani. Az orosz filokatholikus mozgalom lelkes hívének, dr. Vilinszkij Valérnak felszólalása is nagy tetszést váltott ki. Ő egyébként erről a kérdéstről külön előadást is tartott, melynek érdekes megállapításait „Az orosz filokatholikus mozgalom alapvonásai” c. füzetében külön is kifejtette. Az orosz és más orthodox tudósok írásos üdvözlései közül külön ki kell emelni S. Bulgarov, jelenleg Párizsban élő orosz főpapnak a kath. és a pravoszláv teológia majdnem minden kérdésére kiterjedő levellét, amely azzal a megkapó kíváncsisággal végződik, hogy „maga Krisztus egyesítse az ő kelyhe körül a szétváltakat!” A kongresszuson elhangzott kiváló előadások és a nyomukban történt reflexiók nemcsak céltudatos munkáról, hanem a komoly megértés őszinte kereséséről is tanuskodnak. Nehány értekezés címét, amely a tárgyalás irányát is mutatja, külön is megemlítjük: „A hit fogalma és fejlődése a nemegyesült keletiek theologiai felfogása szerint”, „A liturgia, mint a hit öröklésének és haladásának alapja a szakadár keleti teológia felfogása szerint”. (A liturgiáról, mint az egyházak egyesülését előmozdító eszközről is volt előadás.) „Az Egyház, mint Krisztus misztikus teste és az egyetemesség”, „A világi tekintély az egyetemes zsinatokon”, „A szeplőtelen fogantatás tana az oroszoknál”, „A hét szentség a keletiekénél, mint az egység és a hit fenntartásának köteléke”. Az „Apostolatus”-ról szóló jelentések után a VII. uniós kongresszus magatartására vonatkozó javaslatokat is közli a kötet. A Velehrádi Akadémia indokolása szerint a VII. velehrádi uniós kongresszust 1935-ben, szent Metód halálának 1050-ik évfordulóján kellene megtartani és az összes témákat Sz. Cyrill és Sz. Metód életével kapcsolatba hozni. Ilyen témákkul javasolja: „Sz. Cyrill és Metód s az Egyházzal és a római pápáról szóló tanítás”, „Sz. C. és M. és a Szentlélek származásáról szóló tanítás”, „Sz. C. és M. és a Bold. Szűz Máriáról szóló tanítás”, „A Sz. Cyrill és Metód által bevezetett szláv liturgiák jellemzése”, „Sz. C.

és M. hatása az oroszok megtérítésében'', Sz. C. és M. viszonya Photius patriarchához'', stb.

A kötet tartalmazza még a VI. kongresszusról megjelent sajtóvéleményeket is és megállapítja, hogy egy varsói pravoszláv lap kivételével az egész sajtó jóindulatú megértéssel írt a kongresszus munkájáról. A kongresszus résztvevőinek névsorából megállapíthatjuk, hogy több mint 250 kiváló theológus (köztük több püspök és több orthodox előkelőség) tett hitet az uniós gondolat munkásságának szükségessége mellett. (Hazánkából Petró József dr. egri theol. tanár nevét vettük észre a névsorban.)

Az izléses kiállítású kötet L. Precsán dr. olmützi érsek bőkezűségéből 100 finom kartonra nyomott példányon kívül 1000 példányban jelent meg és a résztvevők csoportképét is tartalmazza. A benne közölt előadások a legszélesebb körben való megismerésére érdemesek.

Szémán István dr.

* **Cuventul Adevorului. (Igazság Igéje.)** A Sz. Bazil-rend bikszádi folyóiratának áprilisi száma P. Efrém magas színvonalú sorozat-szerű beszédeit közli hűsvétra és az utána következő alkalomokra. „A papi életszentség titka” c. cikkben (vezető helyen) az eucharisztikus papi szövetséget ajánlja. A pasztorális rész befejezi a „pap és a bőjt” cím alatt lefolytatott sajtóankétet, melynek eredményeként a szerkesztőség megállapítja, hogy bőjt általános kötelessége fennáll, de a keleti egyház régi bőjti fegyelme — az ellenkező gya-

korlat folytán — betű szerint többé nem kötelez. A pap a fölmentéssel is óvatosan éljen hogy híveit meg ne botránkoztassa. „Ritus vagy szellem” cím alatt Kis Simon cikke egyes elavult s ma már káros intézkedések megváltoztatását sürgeti. (Aliturgikus napok a nagybőjtben; egy templomban csak egy mise.) A szerkesztőség tartományi zsinat összehívásával szeretné a dolgot rendezni. Foglalkozik a lap a szekták elleni harc praktikus részével. A változatos tartalmat részletes krónika-rovat egészíti ki.

ADATTÁR

Régi magyar kolostorok

Ajtonymonostora. (Folytatás.) „Míg azelőtt — Gláddal kapcsolatban — szláv vagy bolgár származásának vélték,²⁵⁾ újabban ősmagyar nemzetséggfőnek tartják. Ezt kivált Bíborbanszületett Konstantin ama kijelentéséből következtetik, mely szerint a magyarság zöme a Temes, Maros, Kőrös és Tisza közt lakott,²⁶⁾ úgyszintén abból a tényből, hogy Csanádnak Ajtonnyal vívott ütközetének leírásánál magyar helységnevek fordulnak elő. (Marosvár, Kökenyér, Nagyósz), melyek már az ütközet előtt e nevet viselték. „Ha Ajtony és népe szláv vagy bolgár, akkor e nevekkal forrásainkban nem találkozhatnánk!”²⁷⁾

Valószínűbb, hogy Ajtonymonostorát nem Szent István kortársa, hanem a családnak valamely más tagja építtette a csanádi püspökség első századaiban.

... Ajtonymonostorának szerzetesrendjét nem ismerjük.

A szerző főlegléri, hogy a XIV. században az Ajtony nemzetség a borsodmezei Szuha falut is megszerzte s később innen nevezték is magukat a nemzetség tagjai.

(Folytatjuk.)

²⁵⁾ Pauler: Id. m. 56, 512. Szentkláray: Plébániák tört. I. 1.

²⁶⁾ De adm. imp. cap. 40.

²⁷⁾ Ortway: Id. m. 194. (V. ö. Karácsonyi: A magyar nemzetségek, I. 91—94. Szent Gellért, 1925, 67—69.)

KELETI LEXIKON

Damaszkuszi Sz. János. A VIII. század első felében élt. Születési évének Papebroch szerint 676-nak, halála évének 780-nak kellene lennie, (Nilles: Kalendar. I. 342.) mások szerint azonban csak 700 körül született s már 749-ben elhunyt. Előkelő állásu keresztény szülőktől Damaszkuszban született s atyja halála után városi prefektus lett. Izauri Leó idejében élénk harcot folytatott a képromboló eretnekiség ellen. Fényes állását odahagyva, később a jeruzsálemi Sz. Szabbás-kolostor szerzetese lett. „A bölcsesség forrásai” c. könyvében az egész keresztény tanítást magában foglaló alapvető munkát hagyott az utókorra. Ékesszavú szónok, jeles hitvédő, költő és énekes volt egy személyben, kit liturgikus éneklésünk rendezőjeként tisztelünk. Költeményei (kánonok, theotokionok) ma is legszebb részei a görög liturgiának, dallamai még nem mentek feledésbe. A képrombolók által levágott jobbkezét Isten — a hagyomány szerint — csodásan visszaadta; ennek öröme írt a Sz. Bazil miséjébe is beillesztett „Tebenned örvendez” kezdetű himnuszt. XIII. Leó pápa „egyháztanítói” címmel tüntette ki. Emléknapja a görög egyházban december 4. (halálának évfordulója), a latin egyházban márc. 27.

Köszöntések. A keleti szertartású keresztények legrégebbi egyházas köszöntése „Krisztus közöttünk!” — melyre az üdvözlött így felel: „Van és lesz!” Ezt az üdvözlési formát szertartási könyveink írják elő a misei békecsók alkalmával, olajkenésnél s más egyéb olyan alkalmakkor, mikor a hívek egyenként járulnak a pap elé. A ruthén görög kath. és a szláv orthodox hívek ma is szívesen és gyakran használják; gyakrabban, mint a latin „Laudetur Jesus Christus” mintájára alkotott „Dicsőség Jézus Krisztusnak” köszöntést. Húsvét vasárnapjától áldozócsütörtökig ugyancsak liturgikus könyveink rendel-

kezéseit követve, így köszöntjük egymást: „Föltámadt Krisztus!” — Felelet: „Valóban föltámadt!”

A „Krisztus közöttünk” köszöntés egyrészt az evangélium azon ígéretével áll összefüggésben, melyek szerint, ahol az Ur nevében ketten-hárman összegyűlünk, ott ő közöttünk lesz; de összefüggésben van a régi agapékkal (szeretevendégségekkel) is, melyeknél Krisztus részére mindig üresen hagyják az asztal a főhelyet. A „Föltámadt Krisztus” köszöntés az Ur föltámadását hirdető kenetező asszonyok örömeinek visszhangja, de egyuttal következetes továbbfejlesztése is ama liturgikus alapgondolatnak, mely szerint Húsvét időszakában minden Istenre való gondolásunk a föltámadás magasztalásában csúcsosodik ki. Hibásan írta tehát egy nagyon elterjedt kath. organum, hogy ez a köszöntés csak régen élt Keleten. mert hazánkban és mindenütt ma is használja a keleti ritusu kereszténység.

Ötvened. Az egyházi évnek húsvétvasárnapjától pünkösöd (pentekosztész = ötven) vasárnapjáig terjedő része, melyet a mennybemenetel ünnepe (Áldozócsütörtök) egy 40 és egy 10 napos részre tagol. A negyvennapos részben szertartásainkban a föltámadás gondolata uralkodik. Minden isteni szolgálat elején felhangzik a háromszoros „Föltámadt Krisztus” és szemben a nagybőjt csaknem kizárólag bűnbánati jellegével, erőteljes kifejezésre jut Krisztus föltámadásának mindent felülmuló ereje, a mely az üdvösség tökéletes záloga az emberek számára. Az Ötvened vasárnapjai a föltámadás mellett Jézus egyegy nagyobb csodáját ünneplik, köznapjain is mindenütt áthat a föltámadás öröme. Az utolsó tíz nap az Ur mennybemenetelének utóünnepé, melyet az elhunytakról való megemlékezés zár be. Az ötvened felezése oktávás templomi ünnepünk.

Kiadja a Chrysostomos Társulat. Felelős szerkesztő és kiadó Szémán István dr. pápai prelátnak. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Miskolc, Hunyadi-utca 3. szám. Nyomatott ifj. Ludvig István könyvnyomdájában Miskolc, Hunyadi-utca 13. szám.

IMAKÖNYVEK

első áldozóknak:

**KULTURA, MISKOLC
DEÁK-UTCA 16.**

MAGYAR KERESKEDELMI VÁLLALAT R. T.

TEXTILÁRU-NAGYKERESKEDÉS
MISKOLC, SZÉCHENYI-U. 109.

Vászon, kelengyeárúk, szövetek,
férfi és női fehérneműek, harisnyák stb.

Szigorúan szabott árak!

Ecclesia Rt.

**BUDAPEST,
IV., Váci-utca 59.
TELEFON: Aut. 84-0-46.**

Templom-
berendezések és
templom-
felszerelések.

ORSZÁGZÁSZLÓK
NEMZETI- ÉS
EGYÉB SZINŰ
ZÁSZLÓK.
EGYESÜLETI ZÁSZLÓK.

Magyarország katolikus kézben levő egyetlen POSZTÓGYÁRA

Önnek minden drágító közvetítő kikapcsolásával közvetlen posztógyárából szállítja garantáltan tiszta gyapjából készült

RUHASZÖVETEIT.

Belvárosi lerakatunkban tekintse meg szöveteinket; vidékre kérje gazdag szövetmintakollekcionkat, melyet költségmentesen és minden vételkötelezettség nélkül megtekintésre szívesen küldünk. Kérjük, győződjön meg arról, hogy a lelkiismeretes, katolikus magyar gyári termelés milyen tökéletes gyapjuszöveteket produkál. Minden méter tartósságáért felelünk.

TRUNKHAHN posztógyár

és ruhagyár Rt. Budapest,
I., Lenke-út 117.

Belvárosi lerakat és mértékszabóság:
Budapest, V., Prohászka Ottokár-utca 8.
(Az egyetemi templommal szemben)

Üzemben 1922 óta 300 munkással

SZÉMÁN ISTVÁN dr.:

MINDENNAPI KENYÉR

Egyszerűbb kötés 2·80 P
Vászonkötésben 3·50 P

MEGRENDELHETŐ

KIADÓHIVATALUNKBAN

Legalább 10 példány rendelésnél árengedmény

VOZÁRIK MÁRTON

egyenruha és papi-szabó

Úgy választott, mint hozott anyagból legujabb divat szerint készíti öltönyöket, felöltöket és egyenruhákat. Átalakításokat, fordításokat olcsón, kész öltönyöket már 40 P-től készíti

Miskolc, Széchenyi-utca 8., I. em. 6.

Hirdetéseket

felvesz Ifj. Ludvig István
könyvnyomdája

Miskolc, Hunyadi-utca 13. szám. ————— Telefon: 8—82.